

Univerzita Karlova

Právnická fakulta

Petr Pražák

Společenské služby a jiné liberality
v českém soukromém právu

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. JUDr. PhDr. David Elischer, Ph.D.

Katedra: Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 17. 11. 2019

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Prohlašuji, že vlastní text diplomové práce včetně poznámek pod čarou má 154 587 znaků včetně mezer.

V Praze dne 18. 11. 2019

.....

Na tomto místě bych rád poděkoval doc. JUDr. PhDr. Davidu Elischerovi, Ph.D. za vedení mé diplomové práce, jeho cenné rady a vstřícný přístup.

Obsah

1. Úvod	1
2. Pojetí liberalit v období první republiky	9
2. 1 Převedení vlastnického práva	9
2. 2 Dočasné přenechání věci jinému	12
2. 3 Jednostranné obohacení	19
2. 4 Výkon práce.....	22
2. 5 Dílčí shrnutí	27
3. Pojetí liberalit před rokem 2014	29
3. 1 Liberality a právní úkony	29
3. 2 Převedení vlastnického práva	34
3. 3 Dočasné přenechání věci jinému	35
3. 4 Jednostranné obohacení	39
3. 5 Výkon práce.....	43
3. 6 Dílčí shrnutí	46
4. Liberality po rekodifikaci	49
4. 1 Liberality a darování.....	49
4. 2 Liberality a bezdůvodné obohacení	50
4. 3 Liberality a výprosa	52
5. Sporné otázky	54
5. 1 Vztah liberalit k právnímu jednání	54
5. 2 Vztah liberalit ke smlouvám.....	57
5. 3 Majetková hodnota předmětu liberalit.....	60
5. 4 Subjektivní a objektivní okolnosti	61
5. 5 Pojetí výprosy	64
6. Závěr.....	67
Seznam použitých zdrojů	69

1. Seznam použité literatury	69
2. Seznam použitých internetových zdrojů.....	70
3. Seznam použitých právních předpisů	71
4. Seznam použité judikatury	71
5. Seznam ostatních zdrojů	73
Abstrakt	74
Klíčová slova	74
Abstract	75
Key words.....	75

1. Úvod

Liberality nejsou v českém právním prostředí pojmem novým ani neznámým. Zmiňovány byly již v prvorepublikové literatuře i judikatuře a jejich existence je reflektována i v některých ustanoveních zákona č. 89/2012 Sb. (dále též „*obč. zák.*“ nebo „*občanský zákoník*“).

Pojem „*liberalita*“ přesto není jednoznačně definován.

Dle širšího pojetí se může jednat o jakékoliv případy, kdy dochází k bezúplatnému poskytnutí plnění jiné osobě, kdy tento pojem zahrnuje dědictví, odkaz, vzdání se práva, prominutí dluhu i některé závazky (darování, výpůjčku, případně i výprosu). Dle užšího pojetí se jedná pouze o ty projevy štědrosti či laskavosti, jimiž se nesleduje vznik závazku.¹

Předmětný pojem tedy může zahrnovat širokou škálu značně odlišných případů, proto je třeba jej pro účely této diplomové práce vymezit alespoň formou základních znaků. Pokud tedy z kontextu nevyplyne něco jiného, budu v této diplomové práci pojmem „*liberalita*“ označovat ty projevy vůle, které naplňují následující znaky:

1) Štědrost – jednající osoba poskytuje prospěch jinému, aniž by získala či očekávala ekvivalentní protiplnění, které by se projevilo v její majetkové sféře.

Tento znak vyjadřuje samotnou podstatu liberalit (z latinského „*liberalitas*“²), která spočívá v tom, že cílem je obohatit druhou osobu, aniž by jednající osoba měla sama získat hospodářský prospěch (jedná se tedy o znak, který je charakteristický pro liberalitu v širším i užším smyslu).

2) Dobrovolnost – jednající osoba nemá právní povinnost poskytnout dané plnění.

Tento znak tedy vylučuje ty případy, kdy je osoba nucena plnit na základě již existujícího závazku (včetně závazku z darovací smlouvy). Tím je podtržen význam prvního znaku, neboť jednající osoba je po celou dobu motivována plnit ve prospěch druhého pouze na základě mimoprávních skutečností, jako jsou zejména společenské konvence, příbuzenství či přátelství (zatímco např. v případě darovací smlouvy mohou tyto motivy stát na počátku, nicméně po

---

¹ Elischer, D., 2016. Darování a jeho podoby v novém soukromém právu, Praha: Wolters Kluwer., str. 39.

² Latinsko-český slovník předmětný pojem překládá jako „*šlechťnost*“, „*ušlechtilost*“, „*vřidnost*“, „*velkomyslnost*“, „*štědrost*“ anebo také jako „*jednání důstojné svobodného muže*“ (Fürst, K. & Meissner, J., 1941. Slovník latinsko-český se zřetelem k potřebě žactva středních škol 6. přehled. a rozšíř. vyd., Praha: Kvasnička a Hampl.)

uzavření darovací smlouvy jsou již jednající osoby právním řádem nuceny konat v souladu s povinnostmi obsaženými ve vzniklém závazku).

3) Absence závazku (obligace) - jednající osoby nesledují vznik nového závazkového vztahu a ani právní řád s jejich jednáním vznik závazku nespojuje.

Tento znak zahrnují, neboť právě v odlišení liberalit od závazků (resp. v rozlišování mezi závazky a těmi liberalitami, které nejsou současně závazkem, tedy zejména v rozlišování mezi závazky na straně jedné a liberalitami v užším smyslu na straně druhé) spočívá praktický význam liberalit pro právní postavení zúčastněných osob, přičemž i platná právní úprava upravuje liberality právě z toho důvodu, aby je odlišila od závazků.

Konkrétně platná právní úprava liberality upravuje zejména v ust. § 2055 odst. 2 obč. zák.,³ když výslovně rozlišuje mezi darováním (jakožto závazkem) a společenskými úsluhami (jakožto liberalitami), a dále je existence liberalit reflektována i v ustanoveních, které stanovují výluky z bezdůvodného obohacení (§ 2992 část věty za středníkem,⁴ případně i ust. § 2997 odst. 1 věta druhá obč. zák.⁵).

I přes toto zakotvení liberalit v platné právní úpravě nicméně platí, že téma liberalit je v české právní teorii i praxi značně opomíjeno a patrně dosud nevyšla žádná publikace, která by se tématu liberalit obšírně věnovala.

V literatuře jsou liberality zpravidla zmiňovány v souvislosti se zavedenými instituty, které liberality vnějškově připomínají (např. v souvislosti s darováním), nicméně tyto zmínky bývají velmi stručné, když i v publikacích, které čítají stovky stran, je liberalitám zpravidla věnováno pouze několik vět či odstavců.

I z těchto stručných zmínek je přesto patrné, že za liberality je označována celá řada faktických jednání.

---

³ Dle ust. § 2055 odst. 2 obč. zák.: „*Plnění z pouhé společenské služby není darováním, je-li z chování stran zřejmé, že se nechtějí smluvně vázat.*“

⁴ Dle ust. § 2992 obč. zák.: „*Byl-li splněn dluh, a to i předčasně, nebylo-li uplatněno právo, ač uplatněno být mohlo, nebo učinila-li jedna osoba něco ve svém výlučném a osobním zájmu či na vlastní nebezpečí, nevzniká povinnost obohacení vydat; to platí i v případě, že jedna osoba obohatí druhou s úmyslem ji obdarovat nebo obohatit bez úmyslu právně se vázat.*“

⁵ Dle ust. § 2997 odst. 1 věta druhá obč. zák.: „*Právo na vrácení nemá ani ten, kdo jiného obohatil s vědomím, že k tomu není povinen, ledaže plnil z právního důvodu, který později nenastal nebo odpadl.*“

Může se jednat např. o příležitostné darování v rodinném kruhu, zaplacení spropitného nebo jiné přenechání věci jinému, aniž by se jednalo o darování dle ust. § 2055 odst. 1 obč. zák. nebo o závazek z bezdůvodného obohacení.⁶

Liberalitou může být i poskytování služeb. Např. opatrování cizí věci po určitou dobu, aniž by se jednalo o úschovu,⁷ zajištění přepravy jiné osoby, aniž by vznikl závazek ze smluv o přepravě,⁸ nebo výměna píchlé pneumatiky pro jiného, aniž by se jednalo o dílo.⁹

Určitá slabina pojetí liberalit v soudobé literatuře a judikatuře ale spočívá ve skutečnosti, že za liberalit jsou zpravidla považována pouze „malá“ faktická jednání nevýznamné majetkové hodnoty, která nemají právní následky a která nebudou přezkoumávána soudcem, úředníkem, policistou ani jinou osobou, která by autoritativně aplikovala právní předpisy, tudíž je rozlišování mezi liberalitami a závazky pojímáno jako převážně akademický problém, který nevyžaduje přílišnou pozornost.

S tímto přístupem nesouhlasím. Právě naopak se domnívám, že rozlišování mezi liberalitami a závazky může v některých případech hrát významnou roli. Během své dosavadní právní praxe jsem se již setkal s vícero případy, kdy otázka, zda určité jednání představuje liberalitu, hrála či měla hrát významnou roli. Demonstrativně mohu uvést následující příklady:

1) Obvodní soud pro Prahu 6 se zabýval případem, kdy z bankovního účtu společnosti s ručením omezeným (žalobkyně) bylo převedeno zhruba 50 000,- Kč na bankovní účet třetí osoby, kdy tento bankovní účet byl určen k uhrazení dluhu, který vůči třetí osobě měla žalovaná (na straně žalované tedy mohlo dojít k bezdůvodnému obohacení, protože za ní žalobkyně plnila, co po právu měla plnit sama žalovaná).

Dva roky po provedení bankovního převodu se nové vedení společnosti s ručením omezeným (žalobkyně) rozhodlo uplatnit vůči žalované nárok na zaplacení částky 50 000,- Kč, a to na základě argumentu, že k tomuto převodu došlo, ač mezi žalobkyní a žalovanou nebyl žádný závazkový vztah, tudíž na straně žalované došlo k bezdůvodnému obohacení.

Během řízení bylo zjištěno, že provedení bankovního převodu přikázal nyní již bývalý jednatel žalobkyně (příčemž tak učinil v době, kdy byl jediným jednatelem žalobkyně). Z jeho svědecké

---

⁶ Janoušek, M. In: Petrov, J., 2017. Občanský zákoník: komentář, V Praze: C.H. Beck, str. 2088.

⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. 3.1919, sp. zn. Rv I 154/19 (Vážný 96).

⁸ Müller, T. Spolujízda z hlediska soukromého a veřejného práva. [Online]. 2019, str. 25-26. [cit. 2019-08-27]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/195829>.

⁹ Nález Ústavního soudu, sp. zn. II. ÚS 231/10 ze dne 12. 7. 2011.

výpovědi (jejíž věrohodnost nebyla v řízení nikým zpochybnována) vyplynulo, že provedení platby ve prospěch žalované učinil jakožto přátelskou úsluhu, přičemž si byl vědom, že tak učinil z majetku žalobkyně (tento postup odůvodňoval tím, že ze svého osobního majetku běžně platil dluhy žalobkyně, proto v jiných případech naopak hradil z majetku žalobkyně své osobní výdaje, přičemž na konci každého roku došlo k započtení vzájemných nároků jednatele a žalobkyně, které tímto postupem vznikly).

Jak uvádí komentářová literatura, žalobkyni jakožto právnické osobě je „*přičítána vůle fyzických osob (členů orgánů), které za ni jednají (zastupují ji) a nahrazují její vůli. Právnická osoba sice má právní osobnost od svého vzniku do svého zániku (§ 118), avšak sama o sobě žádnou vůli nemá (...). Vůli mohou projevit pouze členové orgánů právnické osoby konstituovaných na základě zákona nebo zakladatelského právního jednání, a ta je následně přičtena právnické osobě.*“¹⁰

Taktéž z důvodové zprávy k občanskému zákoníku vyplývá, že „*v obecných ustanoveních o orgánech právnické osoby se předně navrhuje stanovit, že ony to jsou, kdo v právnické osobě vlastním rozhodováním nahrazují její vůli*“.¹¹

Pokud tedy z výpovědi dřívějšího jediného jednatele žalobkyně vyplynulo, že platbu poskytl z přátelské úsluhy v úmyslu obohatit žalovanou, měla být tato vůle přičtena žalobkyni.

V dané věci tedy přinejmenším přicházelo v úvahu posoudit případ tak, že žalobkyně předmětným bankovním převodem obohatila žalovanou z přátelské úsluhy (resp. v darovacím úmyslu), tudíž na straně žalované nedošlo k bezdůvodnému obohacení (žalobkyni nicméně mohla vzniknout pohledávka na zaplacení předmětné částky vůči jednatele kvůli porušení péče řádného hospodáře).

Konkrétně tuto úvahu bylo možné opřít o zákonné výluky z bezdůvodného obohacení dle ust. § 2992 obč. zák.,¹² případně dle § 2997 odst. 1 věta druhá obč. zák.¹³

---

¹⁰ Lasák, J. In: Lavický P., 2014. Občanský zákoník I. Závazkové právo. Obecná část (§ 1-654). Komentář, V Praze: C.H. Beck, str. 777.

¹¹ Důvodová zpráva k ust. § 151-160 zákona č. 89/2012 Sb.

¹² Dle ust. § 2992 obč. zák.: „*Byl-li splněn dluh, a to i předčasně, nebylo-li uplatněno právo, ač uplatněno být mohlo, nebo učinila-li jedna osoba něco ve svém výlučném a osobním zájmu či na vlastní nebezpečí, nevzniká povinnost obohacení vydat; to platí i v případě, že jedna osoba obohatí druhou s úmyslem ji obdarovat nebo obohatit bez úmyslu právně se vázat.*“

¹³ Dle ust. § 2997 odst. 1 věta druhá obč. zák.: „*Právo na vrácení nemá ani ten, kdo jiného obohatil s vědomím, že k tomu není povinen, ledaže plnil z právního důvodu, který později nenastal nebo odpadl.*“

Takovou možností se ale Obvodní soud pro Prahu 6 vůbec nezabýval a žalobě vyhověl na základě tvrzení, že mezi žalobkyní a žalovanou neexistoval žádný právní titul, na základě kterého by žalobkyně byla povinna předmětnou částku zaplatit, tudíž žalobkyně plnila, co žalovaná měla po právu plnit sama, čímž byla žalovaná bezdůvodně obohacena.

Proti rozsudku podala žalovaná odvolání, ve kterém se výslovně domáhala aplikace ust. § 2997 odst. 1 věta druhá obč. zák.

Odvolací soud odvolání žalované nevyhověl a rozsudek soudu prvního stupně potvrdil.

Aplikaci výluky z bezdůvodného obohacení odmítl na základě tvrzení, že příkaz k provedení bankovního převodu dal tehdejší jednatel o své vlastní vůli, nikoliv z vůle žalobkyně, resp. že jednání dřívějšího jediného jednatele žalobkyně nelze hodnotit jako vědomé jednání žalobkyně (otázku, zda se vůle jednatele přičítá žalobkyni jakožto právnického osobě, tedy vyřešil v přímém rozporu s výše citovanými názory, dle nichž právnická osoba žádnou vůli nemá a dle kterých se jí přičítá vůle fyzických osob, které za ni jednají).

2) V jiném případě bylo nutné řešit otázku, jak postupovat za situace, kdy vlastníci bytu poskytli tento byt své dceři a jejímu manželovi (svému zeťovi).

Dcera a zeť v bytě bydleli 10 let, aniž by byla uzavřena jakákoliv písemná smlouva nebo poskytováno nájemné či jakékoliv jiné protiplnění. Dcera a zeť hradili pouze náklady na elektřinu, plyn a další služby související s bydlením, které jim byly poskytovány třetími osobami (dodavateli).

Na druhou stranu dcera i zeť měli na dané adrese evidován trvalý pobyt (což implikovalo, že v minulosti byli schopni doložit úřadu oprávnění byt užívat).

Po 10 letech soužití došlo k rozvratu manželství, který byl doprovázen i agresivním jednáním zetě (ničením majetku v bytě). Vlastníci bytu proto chtěli zabránit zeťovi v dalším užívání bytu (a to ihned). Proto zejména potřebovali vědět, zda mohou vyměnit zámky od bytu.

Z toho důvodu bylo nutné vyřešit zejména otázku, zda vznikl mezi vlastníky bytu a jejich zetěm obligační vztah, jehož obsahem by bylo právo zetě byt užívat. Pokud ano, hrozilo, že by výměna

zámků mohla být posouzena jako trestný čin neoprávněného zásahu do práva k bytu dle ust. § 208 odst. 2 trestního zákoníku.¹⁴

Vzhledem k okolnostem bylo možné věc posoudit jako liberalitu, výprosu (která je od 1. 1. 2014 systematicky řazena mezi závazky), případně jako konkludentní nájem.

Nakonec převážil názor, že se pravděpodobně jedná o liberalitu anebo výprosu a že by tedy vlastníci bytu měli být oprávněni zabránit zeťovi v dalším užívání bytu. Nicméně vzhledem ke skutečnosti, že tato otázka dosud nebyla v teorii ani praxi důsledně řešena, byl doporučen opatrný postup, tedy pokusit se záležitost vyřešit dohodou, nikoliv jednostranným jednáním (výměnou zámků).

3) V dalším případě bylo nutné řešit otázku, jak upravit vztah mezi výzkumnou příspěvkovou organizací a osobami, které pro ni chtěly bezplatně pracovat, aby získaly praktické zkušenosti při studiu.

Problém spočíval ve skutečnosti, že tyto osoby sice byly ochotny vykonávat práci bezplatně a mimo pracovněprávní vztah, nicméně z hlediska vnějšího pozorovatele se jejich postavení příliš nelišilo od postavení zaměstnanců (stejně jako zaměstnanci by i tyto osoby vykonávaly práci osobně, jménem příspěvkové organizace a dle jejich pokynů, resp. dle pokynů vedoucích zaměstnanců).

Navíc ani skutečnost, že tyto osoby byly ochotny vykonávat práci bezplatně, nebyla sama o sobě rozhodující, neboť pobírání odměny za práci přestalo být od 1. 1. 2012 znakem závislé práce.

Hrozilo proto, že by činnost těchto osob mohla být posouzena jako výkon závislé práce mimo pracovněprávní vztah, tedy jako nelegální práce dle ust. § 5 písm. e) bod 1. zákona o zaměstnanosti.¹⁵

Na rozdíl od předchozích případů bylo v této věci možné vycházet z judikatury, dle které platí, že *„když určitá osoba vykonává danou činnost pro jinou osobu dobrovolně a zároveň s vědomím, že protistraně nevzniká závazek poskytnout jí jakoukoliv protihodnotu (resp. nepodaří-li se prokázat opak), půjde zpravidla o přátelskou výpomoc či dobrovolnickou*

---

¹⁴ Dle ust. § 208 odst. 2 trestního zákoníku: *„Stejně bude potrestán, kdo oprávněné osobě v užívání domu, bytu nebo nebytového prostoru neoprávněně brání.“*

¹⁵ Dle ust. § 5 písm. e) bod 1. zákona o zaměstnanosti: *„Pro účely tohoto zákona se rozumí nelegální prací závislá práce vykonávaná fyzickou osobou mimo pracovněprávní vztah“.*

*činnost. Nejvyšší správní soud nehodlá zlehčovat problém nelegální práce a jejího postihování. Odlišovat závislou práci od mezilidské výpomoci je však nezbytné.*¹⁶

V tomto konkrétním případě proto bylo možné stanovit podmínky, při jejichž splnění bude možné, aby zmíněné osoby vykonávaly práci mimo pracovní poměr i jakýkoliv jiný pracovněprávní závazek.

V ostatních případech nicméně jednoznačná hranice mezi závazky a liberalitami stanovena není a obdobně není vyřešena ani řada jiných sporných otázek. Hlavním cílem této diplomové práce proto bude nalezení odpovědi na tyto sporné otázky.

Práce je rozdělena do dvou základních celků.

Účelem prvního z nich, který je tvořen částmi č. 2 a 3, je shrnout dosavadní literaturu a judikaturu k tématu liberalit v období od první republiky do rekonstrukce soukromého práva (tj. do roku 2014), přičemž hlavním cílem těchto částí je nalézt odpověď na následující otázky:

- 1) Na základě jakých kritérií byla stanovena hranice mezi liberalitami a závazky?
- 2) Jaká konkrétní jednání naplňovala shora uvedené vymezení liberalit?
- 3) Jaké sporné otázky v souvislosti s liberalitami vznikají (v čem se pojetí liberalit liší mezi jednotlivými autory, případně jaké vnitřní spory obsahuje pojetí liberalit v díle určitého autora)?

Z hlediska systematického jsou obě části členěny na kapitoly, které se týkají jednotlivých jednání, která typicky mohou být liberalitou i plněním v rámci závazku (případně plněním, které závazek zakládá).

Konkrétně se v těchto kapitolách zaměřuji na bezúplatné převedení vlastnického práva na jiného (kdy je zejména nutné odlišit liberalitu od darování), na bezúplatné dočasné přenechání věci jinému (a odlišení liberalit od výpůjčky¹⁷), na jednostranné jednání, které vede k obohacení druhého (s cílem odlišit liberalitu od bezdůvodného obohacení), a nakonec na výkon práce pro jiného (kdy je nutné liberalitu odlišit od výkonu závislé práce, která musí být vykonávána na základě pracovní smlouvy či obdobné právní skutečnosti).

---

¹⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 13.2.2014, čj. 6 Ads 46/2013-35, č. 3027/2014 Sb.

¹⁷ V této souvislosti je třeba uvést, že smlouvy, kterými mělo dojít k bezúplatnému přenechání nezuživatelné věci do dočasného užívání druhého, byly v některých občanských zákonících označovány jako smlouva o půjčce, zatímco v jiných jako smlouva o výpůjčce. Proto pro označení těchto smluv (resp. závazků z nich vzniklých) používám v některých případech pojem „půjčka“, zatímco v jiných pojem „výpůjčka“.

Třetí část dále obsahuje i kapitolu zaměřenou na právní názory, které vymezovaly liberalitu nejen vůči konkrétním druhům závazků, ale vůči veškerým právním úkonům, resp. vůči veškerému právně relevantnímu jednání.

Ve čtvrté části se zaměřuji na ta ustanovení aktuálně platného občanského zákoníku, která přímo upravují liberalitu a výprosu, a na výklad těchto ustanovení v současné komentářové literatuře.

V páté části se zabývám spornými otázkami, které jsem identifikoval v předchozích částech, s cílem nalézt na základě aktuální zákonné úpravy na tyto otázky odpověď.

V závěrečné části práci shrnuji a uvádím možnosti dalšího výzkumu.

2. Pojetí liberalit v období první republiky

Tato část se zaměřuje na pojetí liberalit v období první republiky, jak vyplývalo z tehdejší právní úpravy, tedy zejména z císařského patentu č. 946/1811 Sb. zák. soud (dále jen „*ABGB*“) a z vládního návrhu zákona z roku 1937, kterým se uvádí občanský zákoník (dále jen „*Osnova 1937*“).

2. 1 Převedení vlastnického práva

Jak vyplývá z ust. § 2055 odst. 2 obč. zák., aktuální právní úprava rozlišuje mezi bezúplatným převodem vlastnického práva na jiného, jehož titulem je darovací smlouva, a obdobným jednáním, které představuje pouze liberalitu.

V *ABGB* bylo darování upraveno v ust. § 938–956.

Jeho podstatné znaky byly vymezeny zejména v ust. § 938, dle kterého „*smlouva, kterou se někomu bezplatně přenechá věc, slove darování*“, přičemž následující ustanovení § 939-943 dále vymezují darování i negativně, když stanoví, která jednání darováním nejsou.

O společenských úsluhách ani jiných liberalitách se *ABGB* (na rozdíl od ust. § 2055 odst. 2 obč. zák.) výslovně nezmiňuje. Prvorepubliková komentářová literatura se přesto v souvislosti s ust. § 938 *ABGB* liberalitu/úsluhami a jejich odlišením od darování zabývala, když J. Sedláček ve svém komentáři uváděl, že:

„Liberalita je dobrovolná služba druhému, za níž nečekáme odplaty. Hledíme-li na darování čistě hospodářsky, pak nemůžeme darování odlišiti od různých druhů liberalit. Věc komplikuje se potud, že v obecném životě čítáme mezi liberality různé společenské služby, kde strany nechtějí se právně zavazovati: pozvání na večeri, poskytnutí hole v horách atp. Darování naproti tomu je podle našeho práva obligační smlouva a tím se odlišuje zásadně od ostatních liberalit.

(...)

Darovací smlouva předpokládá tedy (...) předně projevy vůle smluvní, které musí míti náležitosti stanovené § 869, t. j. musí být vážné, určité a srozumitelné; stranám musí být zřejmo,

že berou na sebe právní závazek. Touto okolností liší se darovací smlouva od různých společenských bezplatných poskytnutí: podávání čaje se zákusky, podání večeře atp.“^{18, 19}

Lze tedy shrnout, že hlavními znaky liberalit dle citovaného komentáře jsou:

- 1) Absence vůle právně se vázat (tedy absence animu contrahendi).
- 2) Skutečnost, že dárce od obdarovaného neočekává poskytnutí „odplaty“.

Oba tyto znaky tedy směřují k tomu, že odlišení darování od liberalit závisí na otázce, jak jednotlivé zúčastněné osoby určité jednání vnitřně (subjektivně) vnímaly.

Pokud zúčastněné osoby situaci vnímaly tak, že na sebe berou právní závazek, mělo by se jednat o darovací smlouvu. Pokud se naopak zúčastněné osoby nechtěly právně vázat, tak by se mělo jednat o liberalitu, a to i tehdy, pokud by jinak všechny ostatní okolnosti byly shodné jako v prvním případě.

Při uvádění konkrétních příkladů nicméně autor citovaného komentáře vychází z poněkud odlišných hledisek:

„Viz tento rozdíl: a) Pozvu-li někoho na večeři a večeři mu nabídnu, host si vezme příslušnou část na talíř, ale pak dám talíř jeho odnésti s tím, že jsem si to rozmyslil, že mu žádné večeře nedám, je to sice společenská neslušnost nejvyššího stupně, ale pozvaný mne nemůže žalovati na dodání večeře. b) U kláštera dávají chudým polévku; chtěl-li by fráter obsluhující chudé těmto danou polévku zase vzít, mohl by se chudý eventuálně bránit i žalobou. V prvním případě jde o pouhou společenskou konvenci, ve druhém o skutečné darování

(...)

Mohou býti i vzájemné dary, které zachovávají charakter smluv darovacích; takové vzájemné dary vyměňují si na př. příbuzní o vánocích“.²⁰

---

¹⁸ Sedláček, J. In: Schrotz, K. et al., 1998. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 4, (§ 859 až 1089). Repr. pův. vyd. z r. 1936, Praha: Codex Bohemia., str. 405-406.

¹⁹ Pro úplnost je vhodné dodat, že J. Sedláček dále uvádí, že darovací smlouva předpokládá (vedle projevu smluvní vůle) ještě konsensus, kdy obdarovaný musí s darem souhlasit, čímž se darování odlišuje od „jednostranných liberalit“, jako je např. prominutí dluhu. Případům jednostranných liberalit dle ABGB se věnuji v kapitole 2. 3.

²⁰ Sedláček, J. In: Schrotz, K. et al., op. cit., str 406.

Za příklad liberalitu tedy bylo označeno poskytnutí stravy hostovi s tím, že jde o „*pouhou společenskou konvenci*“, zatímco příkladem darování jakožto závazku má být poskytnutí stravy žebrákovi ze strany církve nebo vzájemné dary, které si příbuzní vyměňují o Vánocích.

Z citovaného komentáře nicméně není zřejmé, v čem jeho autor spatřuje klíčový rozdíl mezi uváděnými příklady.

Pokud jde o první uváděný příklad (poskytnutí večeře hostovi), nepochybně platí, že v případě pozvání hosta na večeři společenská konvence vyžaduje, aby mu večeře byla skutečně poskytnuta, přičemž současně platí, že málokdo by si pozvání na večeři vykládala tak, že mezi stranami byla uzavřena darovací smlouva, kterou je možné v případě nesplnění vymáhat před soudem nebo jinak za pomoci státní moci.

Druhý uváděný příklad (poskytnutí polévky žebrákovi ze strany církve) nicméně už tak samozřejmý není. Od předchozího případu se situace má patrně odlišovat v tom aspektu, že dávání polévky chudým není vyžadováno společenskou konvencí (jedná se spíše o naplňování všeobecně přijímaného poslání církve než o společenskou konvenci).

Z výše uvedeného obecného vymezení nicméně vyplývá, že liberalitu mají spočívat v tom, že zúčastněné osoby neprojevují vůli právně se vázat a že za projevenou úsluhu ani neočekávají poskytnutí „odplaty“.

Mezi poskytnutím stravy hostovi a poskytnutím stravy žebrákovi přitom žádný zřejmý rozdíl z hlediska přítomnosti animu contrahendi (nebo očekávání zúčastněných osob) není.

Taktéž třetí uváděný příklad (vzájemná výměna darů mezi příbuznými o Vánocích) je problematický. Vzájemná výměna darů o Vánocích totiž zjevně představuje zcela typický případ, kdy je poskytování darů motivováno společenskou konvencí, přičemž zúčastněné osoby jen zřídka zamýšlí uzavřít darovací smlouvu. Přesto autor bez bližšího vysvětlení uvádí, že tyto vzájemné dary „*zachovávají charakter smluv darovacích*“.²¹

---

²¹ V této souvislosti je třeba uvést, že v době první republiky se v části literatury rozlišovalo mezi obligační a věcnou smlouvou (viz kapitola č. 5. 2). Pokud by J. Sedláček měl na mysli, že vzájemná výměna darů o Vánocích představuje uzavírání věcných darovacích smluv, nikoliv obligačních darovacích smluv, tak by zmíněný vnitřní rozpor odpadl. Z celkového kontextu jeho komentáře lze nicméně dovést, že měl na mysli obligační darovací smlouvy.

Je tedy třeba shrnout, že autorem uváděné příklady do značné míry popírají obecné vymezení, kterým autor stanovil hranici mezi darováním a bezúplatným převedením vlastnického práva, které představuje pouze liberalitu.

V Osnově 1937 bylo darování upraveno v ust. § 786-807, přičemž první z těchto ustanovení stanovilo, že darování vznikne, „*jestliže někdo přenechá nebo slíbí věc bezplatně jiné osobě a ona to přijme*“.

Na rozdíl od ust. § 938 ABGB tedy nebylo výslovně stanoveno, že by darování vznikalo na základě smlouvy. Nicméně z toho nelze dovozovat, že by tím zákonodárce vyjadřoval úmysl odchýlit se od pojetí darování jakožto smluvního závazku, což vyplývá zejména z ust. § 791, které upravuje formu „*darovací smlouvy*“.

O liberalitách ani úsluhách se Osnova 1937 ani důvodová zpráva k ní nezmiňují.

2. 2 Dočasné přenechání věci jinému

Institutem, který odpovídá výpůjčce dle platného občanského zákoníku (§ 2193 a násl.), byla v ABGB smlouva o půjčce (§ 971-982).

Půjčka byla vymezena v ust. § 971, dle kterého „*odevzdá-li se někomu věc nezužitelná jen k bezplatnému užívání na určitý čas, vzniká smlouva o půjčku. Smlouva, kterou někdo slíbí, že někomu věc půjčí, aniž ji předá, je sice závaznou, ale není ještě smlouvou o půjčku.*“

Mezi ustanovení upravující smlouvu o půjčce bylo zařazeno i ust. § 974, které upravovalo výprosu (prekarium). Ze znění tohoto ustanovení lze dovodit, že výprosa představovala určitou výjimku ze smlouvy o půjčce, když byla pojímána jako faktické jednání, které nevede ke vzniku půjčky ani jiného závazku:

„*Nebyla-li určena ani doba ani účel užívání, nevzniká skutečná smlouva, nýbrž nezávazná výprosa (prekarium) a půjčitel může žádati za vrácení věci půjčené, kdy je mu libo.*“

J. Sedláček k tomu stručně uváděl, že:

„*Římské precarium je moderním právům neznámo. Moderní výprosa je dobrovolné poskytnutí vlastní věci ve prospěch druhého, aniž tento nabývá nějakého nároku na užívání věci. Jde zde o časté společenské a přátelské výpomoci, při nichž se žádný nemíní zavazovati právně. Rozdíl od půjčky je tento: při půjčce užívá vypůjčitel věci cizí na základě svého práva, při výprose*

užívá věci vypůjčitel na základě nezávazné služby, poněvadž zde nejde o přechod hodnot hospodářských z jednoho jmění do druhého, není zde ani právně relevantního jednání. Meze půjčky a výprosy bude dosti těžko stanovit a soudce bude se musiti řídití panujícími poměry a názory.“²²

Při srovnání citovaného textu s textem, který se zabýval odlišení liberalit od darování, je zřejmé, že pojetí výprosy vychází ze stejných východisek, ze kterých vychází odlišení liberalit od darování, resp. že výprosa ve všech podstatných znacích naplňuje vymezení liberalit, jak bylo stanoveno v souvislosti s darováním (byť autor komentáře v souvislosti s výprosou pojem „liberalita“ nepoužil).

Zejména je uvedeno, že výprosa spočívá v užívání věci na základě nezávazné služby, kdy absentuje právně relevantní jednání (chybí tedy animus contrahendi), přičemž obdobné jsou i pohnutky, které k výprose vedou (společenská a přátelská výpomoc). Obdobně jako v případě liberalit a darování pak autor uvádí, že stanovení hranice mezi výprosou a půjčkou je obtížné.

Takové pojetí výprosy nicméně nebylo v prvorepublikové literatuře přijímáno jednomyslně, resp. se v ní vyskytl spor, zda lze výprosu označit za smlouvu. Výše citovaný autor uvádí, že v případě výprosy zde není „právně relevantního jednání“, z čehož je možné usuzovat, že zastává negativní stanovisko.

Naproti tomu J. Krčmář uvádí, že „*na větším díle se vykládá ustanovení to tak, že výprosa, o které se zmiňuje § 974, je smlouvou a to smlouvou reální (...) Zřetelem k § 975 dovozuje se pak, že žaloba z půjčky i výprosy se jeví jako jedno a totéž genus actionum a že obě smlouvy jsou obligačním útvarem jednotným (...) Pokud se týká výroku, že není tu pravé smlouvy, vykládá se tak, že výrok ten jen míněn jen v tom smyslu, že plnění koncendentovo závisí zcela na jeho vůli a že tedy není zavázán (...) Naproti tomu vykládají jiní (Schey), že § 974 sluší táhnouti k případům, ve kterých se dopouští užívání bez úmyslu zříditi jakékoliv, byť i jen dočasné a odvolatelné užívací právo (...) takže koncendent, požaduje věc zpět, nemůže vedle žaloby vlastnické nebo possessorní (...) užití žaloby z kontraktu, nýbrž jen z kondikce.*“²³

Judikatura prvorepublikového Nejvyššího soudu se nicméně klonila spíše k názoru, že výprosa není smlouvou a že naopak představuje nezávazné jednání. Pro odlišení od závazné půjčky je (s ohledem na výslovné znění zákona) dle této judikatury rozhodná pouze otázka, zda byla

²² Sedláček, J. In: Schrotz, K. et al., op. cit., str. 505.

²³ Krčmář, J. 2014. Právo občanské III. Právo obligační, Praha: Wolters Kluwer, str. 185-6.

ujednána doba (ať již přímo, či nepřímo skrze účel), po kterou vlastník přenechává věc druhé straně:

„Tato smlouva [o půjčce] vyhledává, by byla přenechána nespoteřitelná věc k bezplatnému užívání na určitou dobu. Doba tato může být stanovena buď výslovně neb účelem užívání. Nebyla-li však určena výslovně a nevyplývá-li ani z účelu užívání věci, že užívání jest omezeno na určitou dobu, jde o nezávaznou výprosu (precarium), jak ji uvádí § 974 obč. zák. a není tu ani příčiny, ani důvodu vytvořovati nějakou smlouvu sui generis, když zákon právní poměr výslovně označuje za výprosu.“²⁴

Taktéž v jiném rozhodnutí Nejvyššího soud judikoval, že výprosa „není než nezávaznou půjčkou, při níž nebyly smlouveny ani doba ani účel užívání.“²⁵

Právě okolnost, že není smlouvena doba ani účel užívání, byla dle judikatury Nejvyššího soudu rozhodujícím faktorem, který odlišoval nezávaznou výprosu od závazné půjčky.

Ve druhém citovaném případě se Nejvyšší soud zabýval žalobou na vyklizení a odevzdání bytu, kdy žalovaní bydleli v bytě, do kterého se nastěhovali se souhlasem žalobkyně, přičemž s jejím souhlasem vynaložili prostředky na různé adaptace v domě, starali se o výživu manželů, kteří měli v tomto domě výměnu, opatřili jim pohřeb, koupili od obce plochu, která se stala součástí domku, a vysázeli v zahradě domku různé ovocné stromy (užívání bytu tedy bylo – alespoň dle tvrzení žalovaných – spojeno s určitým protiplněním). Na základě toho žalovaní tvrdili, že jim vznikla vůči žalobkyni pohledávka a že jim proto vzniklo zadržovací právo na byt, které brání jeho vyklizení.

Nejvyšší soud této argumentaci nepřisvědčil, protože dospěl k závěru, že předmětný byt žalovaní užívali buď svémocně, nebo na základě výprosy, přičemž v obou případech je uplatnění zadržovacího práva nepřipustné. Žalovaní proto neměli právo odepřít odevzdání domu, dokud jim nebude zaplácena příslušná pohledávka.

O výprosu se nicméně dle judikatury nejednalo, pokud došlo k bezplatnému přenechání bytu příbuzným do doby, než se uprázdní jiný byt.

Konkrétně se Nejvyšší soud zabýval případem, kdy majitelka domu nabídla své sestře a jejímu manželovi (svému švagrovi), aby se dočasně přestěhovali do jejího bytu, než se uvolní byt,

---

²⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 22. 2. 1927, sp. zn. Rv I 1337/26 (Vážný 6820).

²⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 21. 2. 1929, sp. zn. R II 44/29 (Vážný 8731).

který byl umístěn o jedno poschodí výš. Následně se ale majitelka žalobou domáhala vystěhování své sestry a švagra, a to na základě argumentu, že žádná ze stran neměla úmysl uzavřít smlouvu a že žalobkyně přijala žalované do svého bytu jen z ochoty k sestře.

Nejvyšší soud nicméně dospěl k závěru, že se žalobkyně zavázala vůči žalovaným umožnit jim bezplatné bydlení, dokud se neuprázdní druhý byt, čímž byla určena doba užívání, tudíž se nemohlo jednat o výprosu.

Skutečnost, že žalovaným bylo užívání bytu umožněno „*snad původně z ochoty, nerozhoduje, neboť tím bylo by nanejvýše jen vysvětlitelno, čím byla žalobkyně pohnuta, by vzala na sebe zmíněný závazek. Není tu tedy pouze výprosa ve smyslu § 974 OZO, jež by žalobkyni poskytovala právo, by mohla věci půjčené dle své vůle nazpět žádati.*“²⁶

Otázkou, jaký význam mají mezilidské vztahy mezi jednotlivými stranami, se Nejvyšší soud zabýval i ve vztahu k možnému držení a vydržení práva (s ohledem na skutečnost, že vydržení by v případě, kdy věc byla ponechána k užívání pouze výprosou, bylo dle ust. § 1464 nepřipustné²⁷).

V posuzovaných případech Nejvyšší soud dovodil, že výkon určitého práva na pozemku souseda, k němuž dochází pouze na základě sousedské blahovůle, je nutné považovat za odvolatelné (vyprošené) úkony, které nemohou založit držbu práva.²⁸ Na druhou stranu nicméně platí, že existence přátelského poměru mezi sousedy sama o sobě nestačí k prokázání tvrzení, že šlo o pouhou držbu výprosou.²⁹

Pohnutky, příbuzenství ani mezilidské vztahy zúčastněných osob tedy dle judikatury Nejvyššího soudu nebyly samy o sobě rozhodné k posouzení otázky, zda lze danou situaci posoudit jako nezávaznou výprosu.

V této souvislosti je ale vhodné zmínit, že v judikatuře prvorepublikového Nejvyššího soudu (která se nicméně netýká přímo výprosů) lze nalézt i tendence, ze kterých vyplývá, že pohnutky, příbuzenství, mezilidské vztahy či jiné okolnosti (včetně všeobecných zvyklostí) mohou být pomocným kritériem, k němuž je třeba přihlídnout a na základě kterého je možné posoudit očekávání stran a přítomnost animi contrahendi.

---

²⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 20. 1. 1920, sp. zn. Rv II 6/20 (Vážný 384).

²⁷ Dle ust. § 1464 ABGB: „*Držení musí býti pravé. Zmocní-li se někdo věci násilím nebo lstí, nebo se v držení potajmu vplíží, nebo věc jen jako výprosu drží; nemůže ji vydržeti ani on sám, ani jeho dědicové.*“

²⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 20. 9. 1928, sp. zn. Rv I 2155/27 (Vážný 8312).

²⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 22. 2. 1927, sp. zn. Rv I 1096/26 (Vážný 6818).

Konkrétně se Nejvyšší soud zabýval případem, kdy žalobce po dobu 3 týdnů ve svém domě ubytoval a stravoval snoubence své dcery a dále 3 roky ve svém domě uschoval jeho oblečení, načež podal vůči snoubenci žalobu, kterou se domáhal náhrady nákladů za stravování a odměny za uschování oblečení.

Soud prvního stupně žalobě vyhověl na základě argumentu, že ze samotného partnerského vztahu mezi žalovaným a dcerou žalobce nelze dovozovat úmysl žalobce poskytovat stravu a úschovu oblečení bezplatně.

Odvolací soud naopak rozhodl o zamítnutí žaloby na základě argumentu, že nepokládá za věrohodné, že by žalobce poskytoval stravování v očekávání, že mu za to žalobce nahradí vynaložené náklady (zejména, když mu takový nárok ani nesdělil). K nároku na zaplacení odměny za úschovu oblečení uvedl, že žalobce ani netvrdil, že by došlo k uzavření schovací smlouvy, přičemž v obdobných případech (kdy jsou zúčastněné osoby vůči sobě v blízkém vztahu) bývají zvykem vzájemné služby a laskavosti z ochoty.

Nejvyšší soud následně nevyhověl dovolání:

„Pokud se týče důvodu § 503 č. 4 c. ř. s., dovozuje jej dovolání v dvojím směru, popírajíc jednak správnost názoru soudu odvolacího, že právním podkladem stravování a ubytování žalovaného žalobcem byl akt liberalitu, spadající ve své podstatě pod ustanovení 18. hlavy obč. zák., jednak dovozujíc, že uschování movitostí žalovaného dovolatelem bylo rovněž jednáním úplatným. V obojím směru jest pro posouzení právní stránky rozhodující srovnalá vůle stran, projevená způsobem, v druhé větě prvního odstavce § 863 obč. zák. naznačeným, a v té příčině nelze dovolacímu soudu odchýliti se od závěrů soudu druhé stolice, v rozsudku jeho blíže odůvodněných, jenž přihlížeje k tehdejší známosti dcery žalobcovy se žalovaným a k všeobecným zvykostem s takovým poměrem spojeným dospěl k tomu výsledku, že úmyslem žalobcovým bylo, poskytnouti žalovanému pohoštění bezplatné, a že s tím i vůle tohoto se shodovala.“³⁰

S ohledem na výše uvedené je tedy možné učinit následující dílčí závěry:

1) K posouzení otázky, zda se jedná o jednání závazné (půjčku), či nezávazné (výprosu/liberalitu), není rozhodující majetková hodnota daného jednání.

---

³⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 26. 3. 1919, sp. zn. Rv I 154/19 (Vážný 96).

Z citované judikatury je zřejmé, že předmětem výprosy/liberality může být a mnohdy také je i byt či dům. Je přitom zřejmé, že bezúplatné užívání bytu/domu má významný dopad v majetkové sféře všech zúčastněných osob, kdy jedna strana zpravidla ušetří nemalé částky, neboť nemusí své bytové potřeby zajišťovat skrze nájem či koupi bytu/domu, zatímco druhé straně naopak uchází případný zisk, který by získala, kdyby byt/dům pronajímala či prodala.

Z toho vyplývá, že předmětem liberalit nemusejí být pouze plnění nízké majetkové hodnoty, která zpravidla bývají uváděna (pozdání na večeři, poskytnutí spropitného, narozeninového dárky).

Majetková hodnota předmětu výprosy/liberality proto není sama o sobě rozhodná.

2) Ze stejné judikatury vyplývá, že k posouzení otázky, zda se jedná o závazné jednání, není rozhodující ani otázka, jaká věc (resp. druh věci) je předmětem transakce.

Zejména z ní vyplývá, že bezúplatné poskytnutí bytu/domu/pozemku k dočasnému užívání může být s ohledem na okolnosti posouzeno jako závazná půjčka, ale i jako nezávazná výprosa (resp. liberalita).

3) Pohnutky, příbuzenství ani mezilidské vztahy taktéž nejsou samy o sobě rozhodné.

Může se nicméně jednat o pomocné hledisko, na základě kterého je možné dovodit, zda zúčastněné osoby měly vůli právně se zavázat, resp. dovodit, jaká očekávání s předmětnou transakcí spojovaly.

4) Z judikatury dále vyplývá, že se při rozlišování nezávazné výprosy od závazné půjčky Nejvyšší soud držel litery zákona, kdy rozhodující byla otázka, zda strany přímo či nepřímo ujednaly dobu užívání (pokud ano, jednalo se o půjčku, pokud ne, jednalo se o výprosu).

Nejvyšší soud tedy nekladal rozhodující důraz na projevenou vůli zúčastněných stran (tedy na subjektivní stránku), ale spíše na objektivní okolnosti (zda byla alespoň nepřímo ujednání doba užívání, aniž by bylo třeba dále zkoumat, zda strany předmětné ujednání o době užívání mínily jako právně závazné).

V tomto se tedy judikatura odlišovala od Sedláčkova komentáře, dle kterého byla výprosa charakterizována tím, že se zúčastněné osoby „nemíní zavazovati právně“.

5) V dobové literatuře a judikatuře vznikl spor, zda výprosa představuje smlouvu. Zatímco Sedláček, Schey a Nejvyšší soud se klonili k názoru, že nikoliv, Krčmář zastával opačný názor.

Tento spor byl reflektován i v Osnově 1937.

Ta již na rozdíl od ABGB pojem „výprosa“ nebo „prekarium“ (či „precarium“) vůbec neobsahovala. Navrhovaná úprava půjčky (§ 823 - 833) nicméně obsahovala ust. § 826, které stanovilo, že „*nebyly-li smluveny ani doba, po kterou se má věci užívati, ani účel, ke kterému se jí má užívati, může se půjčitel domáhati vrácení věci, kdy je mu libo.*“

Oproti ust. § 974 ABGB³¹ se citované ustanovení lišilo ve dvou ohledech.

Jednak dle ABGB v případě, kdy nebyla dojednána doba/účel užívání, nevznikala skutečná smlouva, zatímco Osnova 1937 takové ustanovení již neobsahovala. A dále se Osnova 1937 odlišovala od ABGB v tom směru, že nehovořila o „určení“ doby/účelu užívání, ale hovořila o jejich „smluvení“.

Jak vyplývá z důvodové zprávy, tyto změny textace byly přímou reakcí na výše popsané spory o závaznost výprosy.³²

Dle důvodové zprávy je třeba rozlišovat mezi dvěma odlišnými druhy výprosy, konkrétně mezi „římským prekarium“ a „soudobým prekarium“ (dle důvodové zprávy bylo toto rozlišování nezbytné zejména pro posouzení otázky, zda má uživatel věc v pravé držbě).

„Římské prekarium“ je dle důvodové zprávy smlouvou, která se od klasické půjčky liší pouze tím, že koncedent neslibuje věc ponechat po stanovenou dobu (ať již určenou přímo či nepřímo skrze účel), ale ponechává ji druhé straně s tím, že ji může užívat do odvolání.

Takové rozlišování nepovažovala důvodová zpráva za příliš smysluplné (z jejího obsahu vyplývá, že římské prekarium považuje jen za určitou variantu půjčky). Změnou textace proto mělo být dosaženo toho, aby „*smlouvy, kterými bylo bezplatně propůjčeno užívání věci, mohly býti počítány vesměs k půjčkám, bez rozdílu, zdali užívací doba byla určena přímo nebo nepřímo čili nic*“.³³

Vedle toho ale důvodová zpráva připouštěla, že „*jest uznati, že i u nás se vyskytují, a to dosti zhusta, poměry, které lze nazvati soudobým prekarium (...)* Sluší vzpomenouti různých těch tabulek povolujících průchod, cestu atp. do odvolání. Zde se jistě hodí possessorní ochrana proti uživateli, který to, co se mu dovoluje z ochoty, bez úmyslu zříditi povinnost, hledí přeměnit

---

³¹ Dle ust. § 974 ABGB: „*Nebyla-li určena ani doba ani účel užívání, nevzniká skutečná smlouva, nýbrž nezávazná výprosa (prekarium) a půjčitel může žádati za vrácení věci půjčené, kdy je mu libo.*“

³² Důvodová zpráva k vládního návrhu zákona z roku 1937, kterým se uvádí občanský zákoník, str. 338-9.

³³ Tamtéž, str. 339.

v trvalé právo. A zde také v nejčtetnějších případech nepůjde o smlouvu (...) Dáti nějaká zvláštní ustanovení o instituci, která byla výše nazvána soudobým prekariem, není potřebí.“

Je tedy možné shrnout, že Osnova 1937 vycházela z myšlenky, že objektivní okolnost, že nebyla stanovena doba (ať již přímo, či nepřímo skrze účel), po kterou bude věc bezplatně poskytnuta druhé straně, nebyla pro posouzení charakteru daného jednání sama o sobě rozhodující.

Důvodová zpráva namísto toho zdůrazňovala subjektivní stránku daného jednání, tedy jednak motiv (zda dovození užívat věc vycházelo z ochoty), jednak přítomnost či absenci úmyslu zřídit smluvní povinnost.

Tím se Osnova 1937 odlišovala od výše citované judikatury Nejvyššího soudu (zejména od názoru vysloveného v rozhodnutí ze dne 20. 1. 1920, sp. zn. Rv II 6/20; Vážný 384), dle které subjektivní okolnost, že k poskytnutí věci došlo z ochoty, nebyla rozhodující. Dle Nejvyššího soudu byla rozhodující pouze otázka, zda byla, či nebyla určena doba užívání, kdy se již dále nezkoumalo, zda strany určení doby zamýšlely jako právně závazné (a ne např. jen jako informativní).

V neposlední řadě je třeba poukázat i na skutečnost, že tím, že výprosa již nebyla (na rozdíl od ABGB) v Osnově 1937 výslovně vymezena, ztratily tyto judikaturní tendence (tj. tendence posuzovat toliko otázku, zda byla, či nebyla ujednána doba užívání) svůj podklad.

2. 3 Jednostranné obohacení

Pro téma liberalit je klíčové rozlišovat mezi jednostranným jednáním, které vede ke vzniku závazku z bezdůvodného obohacení na straně jedné, a jednostranným jednáním, které sice spočívá v jednostranném obohacení jiné osoby, ale přesto závazek z bezdůvodného obohacení nevznikne.

Úprava odpovídající dnešnímu chápání bezdůvodného obohacení byla v ABGB poněkud rozdrobena, když jednotlivé skutkové podstaty byly upraveny na různých místech.

Pro téma liberalit jsou podstatná zejména ustanovení § 1042³⁴ a 1432.³⁵

Z prvního ustanovení v zásadě vyplývá, že ten, kdo dobrovolně zaplatil cizí dluh, se může domáhat náhrady. Z druhého ustanovení nicméně vyplývá, že právo na náhradu nemá ten, kdo cizí dluh plnil vědomě (tedy s vědomím, že se jedná o cizí dluh, k jehož uhrazení není plátce právně povinen).

Vzájemný vztah těchto ustanovení není na první pohled zřejmý, neboť jejich gramatické znění umožňuje i výklad, že plátce nemá právo domáhat se vůči dlužníkovi náhrady, přestože za něj uhradil jeho dluh, pokud tak plátce učinil s vědomím, že k tomu není povinen.

Odpověď na tuto otázku nedává ani Sedláčkův komentář k ust. § 1432, neboť z něho v zásadě vyplývá jen tolik, že toto ustanovení pouze rozvádí předchozí ust. § 1431,³⁶ dle kterého může žádat vydání bezdůvodného obohacení ten, kdo plnil v mylném přesvědčení, že má povinnost plnit (zatímco žádat ho naopak nemůže ten, kdo neplnil v omylu).³⁷

Nejvyšší soud nicméně ust. § 1432 vyložil v tom smyslu, že výluka dle tohoto ustanovení „*platí jen pro případ, kde někdo plní, nejsou nijak v pochybnosti o tom, že plnění není povinen. Tu jde v jádru věci o zahalené darování a nemá proto kondikce místa*“.³⁸

Tomu odpovídala i judikatura k ust. § 1042, která vycházela z názoru, že pokud plátce dobrovolně uhradil cizí dluh, mohl tak činit nejen v úmyslu žádat následně po dlužníkovi náhradu, ale i v darovacím úmyslu (tedy s úmyslem po dlužníkovi nepožadovat náhradu).

První možnost se dle judikatury předpokládá, zatímco případnou existenci darovacího úmyslu je nutné prokázat:

„Řešiti je prozatím jenom otázku, zda je povinností žalobkyně či žalovaného dokazovati, že žalobkyně, činíc výlohy na výživu svého dítěte, činila to v úmyslu, plniti za jiného, a s vůlí, žádati na něm náhradu. Není sporno, že oba tyto předpoklady jsou nutný k uskutečnění uvedeného

³⁴ Dle ust. § 1042 ABGB: „Kdo učiní za druhého náklad, který tento podle zákona byl by měl učiniti sám, má právo žádati náhradu.“

³⁵ Dle ust. § 1432: „Placení dluhu promlčeného nebo takového, který je neplatný jen z nedostatku formálnosti, nebo kterého jen zákon nedopouští stihati žalobou, nemůže býti žádáno zpět, právě tak, jako když někdo něco zaplatí věda, že to není dlužen.“

³⁶ Dle ust. 1431 ABGB: „Byla-li někomu omylem, byť i to byl omyl právní, plněna věc nebo výkon, na něž nemá práva vůči plnícímu; lze zpravidla v prvém případě žádati věc nazpět, ve druhém však mzdu, přiměřenou zjednanému užítku.“

³⁷ Sedláček, J. In: Andres, B. et al., 1998. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 6, (§ 1342 až 1502). Repr. pův. vyd. z r. 1937, Praha: Codex Bohemia., str. 330.

³⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 3. 5. 1921, sp. zn. Rv I 154/21 (Vážný 1041).

nároku. V pochybném případě jest předpokládati, že ten, kdo plní cizí povinnost, má úmysl plniti za jiného a vůli, žádati na něm náhradu. Vždyť podle zkušeností denního života není pravidlem, nýbrž řídkou výjimkou, by někdo obětoval za druhého majetek z pouhé dobrosrdečnosti. Sluší tedy i v tomto případě předpokládat, že žalobkyně měla zmíněný úmysl (animus obligandi). Je-li tomu tak, je věcí žalovaného, aby tento předpoklad vyvrátil.“³⁹

Tento názor potvrdila i pozdější judikatura:

„Druhou právní otázkou jest, jakým úmyslem musil býti veden ten, kdo takový náklad za jiného konal, zde tedy žalobce. Tu ovšem pravda, že se vyhledává t. zv. animus obligandi, avšak zároveň se dokládá, a to již dávno v dobách býv. vid. nejv. soudu, že se tento zavazovací úmysl v pochybnosti předpokládá, že pro něj mluví právní domněnka, což znamená, že se průvodní břímě přesunuje na odpůrce, jenž musí žalobci dokázati úmysl darovací.“⁴⁰

Pokud tedy plátce uhradil cizí dluh (byť s vědomím, že k tomu není povinen), mohl se vůči dlužníkovi domáhat náhrady. Výjimku by představovaly pouze případy, kdy tak učinil na základě prokázaného darovacího úmyslu.

S ohledem na výše uvedené vzniká otázka, zda je možné považovat vědomé uhrazení cizího dluhu v darovacím úmyslu za liberalitu (anebo za darování ve smyslu ust. § 938 a násl ABGB).

Touto otázkou se ve svém komentáři zabýval J. Sedláček. Ve vztahu k věřiteli dospěl k závěru, že o darování nejedná, neboť věřiteli se dostane toho, na co měl nárok. Ve vztahu k dlužníkovi je nicméně situace složitější a její posouzení závisí na dalších okolnostech:

- a) Pokud plátce plnil s výhradou regresu, přešla by na něj věřitelova pohledávka, tudíž by se z hospodářského hlediska jednalo o úplatné jednání.
- b) Pokud by plátce s dlužníkem uzavřel smlouvu, kterou by se zavázal za něj dluh uhradit, jednalo by se o darování.
- c) Pokud by plátce plnil za dlužníka bez výhrady regresu a aniž by se vůči dlužníkovi zavázal uhradit jeho dluh, platilo by, že „*je to sice liberalita, ale ne darování, neboť (...) s hlavním dlužníkem neuzavřel plátce žádné smlouvy*“.⁴¹

³⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 29. 4. 1926, sp. zn. R II 82/26 (Vážný 5988).

⁴⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 1. 4. 1931, sp. zn. Rv II 569/29 (Vážný 10666).

⁴¹ Sedláček, J. In: Schrotz, K. et al., op. cit., str. 409.

Je tedy možné shrnout, že vědomé uhrazení cizího dluhu je s ohledem na další okolnosti možné právně kvalifikovat různě.

Může se jednat o plnění na základě darovací smlouvy, může se jednat o jednostranné jednání, ze kterého vzniká závazek z bezdůvodného obohacení, ale může se jednat také o liberalitu, kdy žádný závazek nevzniká (a ani není plněno na základě již existujícího závazku). V posledním případě nicméně musí být splněny následující podmínky:

a) Plátce uhradil cizí dluhu dobrovolně, tedy neplnil tím svou právní povinnost. Pokud by totiž uhrazením dluhu plnil svou právní povinnost (např. by plnil na základě konsenzuálně uzavřené darovací smlouvy, ručitelského prohlášení nebo v rámci jiného závazku), byl by tím popřen stěžejní znak liberalit, kterým je dobrovolnost.

b) Plátce cizí dluh uhradil v darovacím úmyslu, tedy v úmyslu obohatit dlužníka, aniž by za to očekával protiplnění. Zejména je nutné, aby plátce neplnil cizí dluh v zavazovacím úmyslu, tedy s úmyslem vymáhat následně uhrazenou částku od dlužníka. V takovém případě by totiž byl popřen třetí znak liberalit (jak je vymezen v úvodu této diplomové práce) spočívající v tom, že liberalita nesměřují ke vzniku závazku (obligace).

Pokud jde o Osnovu 1937, vědomé plnění nedluhu bylo upraveno v ust. § 1299,⁴² které v zásadě odpovídalo příslušnému ustanovení ABGB, přičemž ani z důvodové zprávy nevyplývá, že by v této oblasti mělo dojít ke změně oproti ABGB.

2. 4 Výkon práce

Výkon práce byl v ABGB upraven zejména v ustanoveních upravujících námezdní/služební smlouvy (tedy v ust. § 1151 a násl. ABGB).⁴³

Ustanovení § 1151 bylo za dobu účinnosti ABGB jednou novelizováno. V původním znění (účinném v letech 1812 - 1916) stanovilo, že „*zaváže-li se někdo konati služby nebo zhotoviti dílo za jistou mzdu v penězích, vzniká námezdní smlouva.*“

Od 1. 1. 1917 znělo předmětné ustanovení takto:

---

⁴² Dle ust. § 1299 Osnovy 1937: „*Splní-li někdo dluh promlčený, nežalovatelný nebo takový, který je neplatný z nedostatku formy, nemůže vymáhati, o bylo plněno, právě jako ten, kdo plní věda, že tím není povinen.*“

⁴³ Bělina, M. et al., 2017. Pracovní právo 7. doplněné a podstatně přepracované vydání 2017., Praha: C.H. Beck, str. 22 (shodně též Hůrka, P., 2015. Pracovní právo 2. upr. vyd., Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, str. 44).

„Zaváže-li se někdo konati jinému po nějakou dobu služby, vznikne služební smlouva; převezme-li někdo závazek zhotoviti nějaké dílo za plat, vznikne smlouva o dílo. Je-li s tím spojeno obstarání věci (§ 1002), buď šetřeno také předpisů o smlouvě zmocňovací.“

V původním znění tedy došlo ke sloučení dvou odlišných závazků (konat služby na straně jedné a zhotovit dílo na straně druhé) do jediného smluvního typu (námezdní smlouvy). Naproti tomu v novelizovaném znění již zákon rozlišoval mezi dvěma odlišnými smluvními typy (služební smlouvou na straně jedné a smlouvou o dílo na straně druhé).

Další zjevnou změnou bylo, že v případě služební smlouvy již zákon nestanovil, že by jejím podstatným znakem (*essentialia negotii*) bylo poskytnutí protiplnění v podobě mzdy (resp. platu), přičemž z ust. § 1152 (ve znění od 1. 1. 1917) vyplývalo, že v případě služební smlouvy nejenže nemusí být ujednáno poskytnutí mzdy, ale může být ujednána i bezplatnost.⁴⁴

Dobová komentářová literatura k tomu uváděla, že *„ustanovení o smlouvě služební platí i o některých smlouvách, při kterých synallagma je jiné než výměna práce za mzdu (o smlouvách s t. zv. volentéry, kterým za jejich práci se poskytuje vyučení v nějakých znalostech, odbytí prakse a t. pod.)“*⁴⁵

*„Myslelo se na »učně« a »volentéry« (...) učeň má pracovati pro mistra, ale mistr má učiti učně, je zde tedy vzájemnost plnění, která může býti úplatou. Volontariát má podobný obsah; jde zpravidla pouze o začátečníky pouze teoreticky školené, kteří chtějí získati nějakou praksi.“*⁴⁶

Služební smlouva tedy nepředstavovala úplný ekvivalent současných smluv, na základě kterých může být vykonávána závislá práce (tj. ekvivalent pracovní smlouvy, dohody o pracovní činnosti nebo dohody o provedení práce), neboť dle aktuálně platné právní úpravy musí být závislá práce vždy vykonávána za mzdu, plat nebo odměnu za práci,⁴⁷ přičemž zaškolení,

---

⁴⁴ Dle ust. § 1152 (ve znění od 1. 1. 1917): *„Není-li ve smlouvě stanoven plat ani umlouvena bezplatnost, má se za to, že byl smlouven plat přiměřený.“*

⁴⁵ Krčmář, J., op. cit., str. 249.

⁴⁶ Sedláček, J. & Spáčil, J., 2010. *Obligační právo II. Speciální ustanovení o jednotlivých typech smluvních*, Praha: Wolters Kluwer ČR., str. 103.

⁴⁷ Dle ust. § 2 odst. 2 zákoníku práce: *„Závislá práce musí být vykonávána za mzdu, plat nebo odměnu za práci, na náklady a odpovědnost zaměstnavatele, v pracovní době na pracovišti zaměstnavatele, popřípadě na jiném dohodnutém místě.“*

zaučení a odborná praxe absolventům se považuje za výkon práce a náleží za ně mzda nebo plat.^{48, 49}

Jinak ovšem byla služební smlouva v dobové literatuře chápána podobně, jako jsou nyní chápány smlouvy, na základě kterých může být konána závislá práce.

Dle J. Krčmáře na základě služební smlouvy „*pracovník slibuje bezprostředně svoji práci, t.j. slibuje, že v určitém čase (třeba sebe kratším) určitým způsobem si bude počínati, čili dává k dispozici svoji pracovní sílu. Je to smlouva, kterou pracovník vstupuje v poměr odvislosti k protistraně, a tedy smlouva o práci juristicky nesamostatnou*“.⁵⁰

Naproti tomu na základě smlouvy o dílo pracovník slibuje, že „*poskytne objednateli výsledek práce (opus). Pracovník tu nevstupuje v poměr odvislosti k objednateli, jemu náleží rozhodnouti o tom, kdy pracovati chce a kdy nikoli, jen když v umluvené době je výsledek (dílo) hotov. Jde tu tedy o práci juristicky samostatnou.*“⁵¹

Pro účely této diplomové práce je klíčová zejména otázka, zda a na základě jakých kritérií byla odlišována práce vykonávaná na základě námezdní či služební smlouvy od liberalit (zejména od dobrovolné pracovní výpomoci, která nezakládá závazek ze služební smlouvy, z bezdůvodného obohacení ani z jiného právního důvodu).

Judikatura prvorepublikového Nejvyššího soudu se v tomto ohledu zabývala zejména otázkou, zda a za jakých podmínek může dojít k uzavření námezdní/služební smlouvy mezi rodiči a dětmi anebo jinými příbuznými.

Z hlediska zákonných ustanovení byly vzájemné povinnosti rodičů a dětí upraveny zejména v ust. § 139 ABGB,⁵² dle kterého rodiče byli povinni své děti vychovávat, živit a vzdělávat je,

---

⁴⁸ Dle ust. § 228 odst. 1 zákoníku práce: „*Zaměstnanec, který vstupuje do zaměstnání bez kvalifikace, je zaměstnavatel povinen zaškolení nebo zaučit; zaškolení nebo zaučení se považuje za výkon práce, za který přísluší zaměstnanci mzda nebo plat*“

⁴⁹ Dle ust. § 229 odst. 1 zákoníku práce: „*Zaměstnavatelé jsou povinni zabezpečit absolventům středních škol, konzervatořů, vyšších odborných škol a vysokých škol přiměřenou odbornou praxi k získání praktických zkušeností a dovedností potřebných pro výkon práce; odborná praxe se považuje za výkon práce, za který přísluší zaměstnanci mzda nebo plat.*“

⁵⁰ Krčmář, J., op. cit., str. 250.

⁵¹ Tamtéž, str. 250-251.

⁵² Dle ust. § 139 ABGB: „*Rodiče jsou vůbec zavázáni své manželské děti vychovávat, to jest pečovat o jejich život a jejich zdraví, opatrovat jim slušnou výživu, jejich tělesné a duševní síly vyvíjeti a vyučováním v náboženství a v užitečných vědomostech klásti základ k jejich budoucímu blahobytu.*“

zatímco děti byly vůči svým rodičům dle ust. § 144 povinny úctou a poslušností⁵³ a dle ust. § 154 měly povinnost pomoci jim v nouzi.⁵⁴

Nejvyšší soud se v této souvislosti zabýval případem, kdy žalobce ve věku svých čtrnácti až třiceti let pracoval na otcově hospodářství (statku), přičemž otec mu po tuto dobu poskytoval stravu, byt a ošacení. Po opuštění otcovy domácnosti žalobce požadoval uhrazení přiměřené mzdy.

Nejvyšší soud judikoval, že pokud potomek pracuje v domácnosti svého otce a tím přispívá k udržení a rozmnožení statku, z jehož výtěžku kryjí se i jeho vlastní potřeby, nelze z toho dovozovat, že by tím zároveň získal právní titul na mzdu. Mezi žalobcem a žalovaným navíc dle skutkových zjištění nebyla uzavřena námezdní smlouva (ani konkludentně). Žaloba proto nebyla shledána důvodnou.⁵⁵

Nejvyšší soud nicméně nevyklučoval, že mezi blízkými příbuznými námezdní/služební smlouva uzavřena být může. Konkrétně se zabýval případem, kdy žalobkyně (nevlastní dcera žalovaného) pracovala na usedlosti žalovaného, za což ji žalovaný dodatečně (po vykonání předmětné práce) slíbil zaplatit finanční odměnu.

Dle Nejvyššího soudu „*tím jsou prokázány veškeré náležitosti námezdní smlouvy. Rodinný poměr mezi žalobkyní a žalovaným naprosto tomu nebránil, by nebyla mezi nimi ujednána smlouva námezdní a proto nelze z příbuzenského poměru mezi nimi usuzovati, že slib žalovaného, odměniti žalobkyni za konanou práci, byl pouhým aktem liberality*“, přičemž tomuto posouzení nebránila ani skutečnost, že poskytnutá odměna násobně převyšovala přiměřenou mzdu v dané době.⁵⁶

Základním předpokladem nicméně zůstalo, že v případě blízkých příbuzných nelze předpokládat existenci námezdní/služební smlouvy pouze na základě samotné skutečnosti, že potomek pracuje v podniku svých rodičů. Uzavření takové smlouvy bylo nutné prokázat:

„I syn s otcem [může] ujednati smlouvu služební a smluviti s ním buď určitou mzdu, buď úplnou nebo částečnou bezúplatnost služeb, ale pokrevný jejich svazek, stálý rodinný styk a mravní

---

⁵³ Dle ust. § 144 ABGB: „*Rodiče mají právo v dohodě mezi sebou vésti jednání svých dětí; děti jsou jim povinny úctou a poslušností.*“

⁵⁴ Dle ust. § 154 ABGB „*Náklad vynaložený na výchovu dětí nedává rodičům žádného nároku na jmění, jehož děti později nabudou. Upadnou-li však rodiče v nouzi, jsou jejich děti povinny slušně je opatrovati.*“

⁵⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 16. 3. 1920, sp. zn. Rv II 31/20 (Vážný 450).

⁵⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 20. 11. 1923, sp. zn. Rv I 1206/23 (Vážný 3190).

závazek úcty a vděčnosti syna k otci nedopouštějí, by služební smlouva byla předpokládána (...) činnost dětí spolupracujících v podniku (hospodářství) rodičů nezakládá sama o sobě smluvní poměr pracovní. Kdo jej tvrdí, jest povinen důkazem, jinak nutno poměr jejich posuzovati nikoliv z hlediska služební smlouvy, nýbrž rodinného poměru.“⁵⁷

Výše uvedené závěry, které se ke vzniku nároku na zaplacení mzdy za práci pro příbuzné stavěly spíše negativně, nicméně byly v pozdější judikatuře zmírněny.

Nejvyšší soud se konkrétně zabýval případem, kdy skutkové okolnosti byly podobné jako v prvním citovaném případě (syn se domáhal vůči svému otci úplaty za práce, které po řadu let v době své zletilosti konal v jeho hospodářství a domácnosti, přičemž ho otec živil, šatil a opatroval mu i ostatní potřeby, přičemž mezi nimi nebyla uzavřena písemná ani ústní služební smlouva).

Soudy prvního i druhého stupně žalobu syna zamítly. Nejvyšší soud nicméně dospěl k závěru, že syn „neměl zákonitě povinnosti, by »po celou řadu let«, jak nižší soudy zjišťují nepřesně, a zejména po zletilosti otci zadarmo pracoval, a žalobce tak, jak bylo zjištěno, také zdarma nehodlal činiti, protože tak činil jen proto, že choval naději, že mu otec splní v této příčině slib a odevzdá mu hospodářství, na kterém žalobce konal po řadu let všechny druhy hospodářských prací, jichž bylo zejména za těžkých let válečných zapotřebí.“⁵⁸

Na základě toho Nejvyšší soud dospěl k závěru, že pokud syn konal pro otce práci v naději, že mu bude odevzdáno hospodářství, byla tím mezi nimi konkludentně uzavřena služební smlouva pro případ, že synovi hospodářství odevzdáno nebude, a synovi proto náležela přiměřená úplata.

S ohledem na výše uvedené lze konstatovat, že výkon práce dětí pro rodiče mohl naplňovat shora uvedené znaky vymezující liberalitu (a to i tehdy, kdy potomci byli zletilí a práci konali po dobu několika let).

Jak totiž vyplývá z citované judikatury, děti neměly zákonnou povinnost pracovat pro své rodiče (čímž je naplněn druhý znak liberalit), jejich práce sama o sobě nezakládala závazek z námezdní/služební smlouvy ani z jiného právního důvodu (čímž je naplněn třetí znak) a přinejmenším v řadě případů mohla být práce projevem štědrosti (první znak liberalit).

---

⁵⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 7. 12. 1928, sp. zn. Rv II 371/28 (Vážný 8544).

⁵⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 13. 9. 1929, sp. zn. Rv I 1635/28 (Vážný 9173).

O závazek, v němž je obsaženo právo na finanční odměnu, se nicméně dle citované judikatury jednat mohlo, pokud k němu směřovala subjektivní vůle stran. Vzhledem k charakteru příbuzenského vztahu mezi rodiči a dětmi ale bylo nutné existenci takové vůle prokázat, jinak se vycházelo z vyvrátitelné domněnky, že úplata ujednána nebyla.

Pro úplnost je vhodné zmínit, že v Osnově 1937 již byla povinnost uhradit odměnu obsažena jako essentialia negotii pracovní smlouvy.⁵⁹ O postavení učňů, dobrovolníků (volontérů) a rodinných příslušníků se důvodová zpráva nezmiňuje.

2. 5 Dílčí shrnutí

V úvodu této práce je uvedeno, že cílem této části je nalézt odpověď na následující otázky:

- 1) Na základě jakých kritérií byla stanovena hranice mezi liberalitami a závazky?
- 2) Jaká konkrétní jednání naplňovala shora uvedené vymezení liberalit?
- 3) Jaké sporné otázky v souvislosti s liberalitami vznikají (v čem se pojetí liberalit liší mezi jednotlivými autory, případně jaké vnitřní spory obsahuje pojetí liberalit v díle určitého autora)?

Ad 1) V převážné většině případů se literatura i judikatura přikláněly k názoru, že rozhodující je subjektivní vůle jednajících osob, tedy otázka, zda svým jednáním projevíly úmysl zřídit mezi sebou závazek.

Objektivní okolnosti (zejména příbuzenský či přátelský vztah mezi zúčastněnými osobami) nebyly samy o sobě považovány za rozhodující. V některých případech nicméně judikatura dovodila existenci vyvrátitelných domněnek, přičemž tyto domněnky mohly svědčit jak ve prospěch liberalit (domněnka, že děti pracují v hospodářství svých rodičů bez nároku na finanční odměnu), tak ve prospěch závazku (domněnka, že jednostranné uhrazení dluhu jiné osoby je činěno v zavazovacím, nikoliv darovacím úmyslu).

Podstatnou výjimku z principu, že objektivní okolnosti nejsou samy o sobě rozhodující, představovala výprosa, kdy se judikatura zaměřovala pouze na otázku, zda jednající strany určily (byť nepřímou) dobu, po kterou je věc dočasně přenechána k užití druhé osobě (aniž by bylo dále zkoumáno, zda takové určení bylo učiněno v úmyslu zřídit závazek).

---

⁵⁹ Dle ust. § 980 Osnovy 1937: „Zaváže-li se někdo konati za plat práci po nějaký čas, vznikne smlouva o práci.“

Ad 2) Shora vymezené znaky liberalit (štedrost, dobrovolnost, absence závazku) naplňovala řada různorodých jednání od pozvání na večeri přes jednostranné uhrazení cizího dluhu po dočasné přenechání bytu k užívání jiné osobě.

Ad 3) Sporná byla zejména povaha výprosy. Zatímco část doktríny a judikatura dovozovaly, že se jedná o nezávazné jednání, druhá část doktríny dovozovala, že se jedná o specifickou variantu smlouvy o půjčce.

Tento spor byl reflektován i v důvodové zprávě k Osnově 1937, dle které je třeba rozlišovat mezi „římským prekariem“ a „soudobým prekariem“. Společným znakem obou měla být skutečnost, že se jimi umožňuje druhé osobě užívat určitou věc, aniž by byla určena doba trvání.

V první případě tak mělo být učiněno na základě smlouvy, zatímco ve druhém z pouhé ochoty bez úmyslu se právně vázat (rozhodující tedy měla být subjektivní vůle, nikoliv samotná skutečnost, že nebyla určena doba, po kterou má být věc užívána).

Dále je třeba připomenou vnitřní spor týkající se pojetí liberalit v díle J. Sedláčka.

Ten při odlišení liberalit od darování vycházel z myšlenky, že rozhodující je subjektivní vůle zúčastněných osob (tedy absence animu contrahendi) a skutečnost, že dárce od obdarovaného neočekává poskytnutí „odplaty“.

Při uvádění konkrétních příkladů nicméně autor vycházel spíše z toho hlediska, zda je určitým jednáním pouze naplňována povinnost vyplývající ze společenské konvence. Otázka, zda je určité jednání vyžadováno pouhou společenskou konvencí, se ale týká objektivních okolností, nikoliv subjektivní vůle zúčastněných osob být právně vázán.

Následně navíc tentýž autor uvedl, že vzájemná výměna dárků o Vánocích zachovává charakter darovacích smluv.

Kdyby přitom byla rozhodující subjektivní vůle stran, tak by posouzení, zda výměnou vánočních dárků byla uzavřena darovací smlouva, záviselo na okolnostech každého jednotlivého případu (na projevené vůli zúčastněných osob). A kdyby naopak byla rozhodující otázka, zda je určité jednání vyžadováno pouhou společenskou konvencí, tak by naopak vzájemná výměna dárků měla být považována za liberalitu (nikoliv za uzavírání darovacích smluv), neboť se jedná o zcela typický případ, kdy je poskytování darů motivováno společenskou konvencí.

3. Pojetí liberalit před rokem 2014

Tato část se zaměřuje na pojetí liberalit v období před účinností aktuálně platného občanského zákoníku, tedy do 31. 12. 2013.

Zaměřuje se proto zejména na relevantní literaturu a judikaturu týkající se úpravy klíčových institutů v zákoně č. 40/1964 (dále jen „OZ 1964“) a případně i v dalších relevantních právních předpisech.

Úvodem této části je dále vhodné zmínit, že pojetí liberalit v období první republiky se od následujícího pojetí odlišovalo v tom směru, že prvorepubliková literatura a judikatura stavěla liberalitu do kontrastu k jednotlivým druhům závazků (např. tedy rozlišovala mezi liberalitami a závazky z darovacích smlouvy).

Naproti tomu literatura a judikatura vztahující se k OZ 1964 se liberalitami velmi často nezabývala v souvislosti s jednotlivými druhy závazků, ale vymezovala je vůči veškerým právním úkonům (tedy vůči obecnějšímu institutu, než jsou jednotlivé závazky), resp. vůči veškerému právně relevantnímu jednání.

Tuto skutečnost proto reflektuji v systematickém členění této části, když do ní (na rozdíl od předchozí části) zařazuji i kapitolu, jež shrnuje literaturu a judikaturu, která liberalitu vymezovala vůči veškerým právním úkonům.

3. 1 Liberality a právní úkony

OZ 1964 ani předchozí občanský zákoník (č. 141/1950 Sb., dále jen „OZ 1950“) neobsahovaly žádné ustanovení, které by výslovně upravovalo společenské služby nebo jiné liberality.

V literatuře a judikatuře se nicméně s existencí liberalit nadále počítalo, přičemž hlavní pozornost byla věnována jejich odlišení od právních úkonů.

Právní úkony byly v OZ 1964 vymezeny v ust. § 34, který s účinností od 1. 1. 1992 stanovil, že *„právní úkon je projev vůle směřující zejména ke vzniku, změně nebo zániku těch práv nebo povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují.“*⁶⁰

---

⁶⁰ Do 31. 12. 1991 předmětné ustanovení obsahovalo mírně odlišné vymezení právního úkonu, když neobsahovalo slovo „zejména“. OZ 1950 obsahoval vymezení právního úkonu v ust. § 30, dle kterého *„právním úkonem je zejména také projev vůle založit, změnit anebo zrušit právo nebo povinnost.“*

Dostupná literatura a judikatura se k odlišení liberalit od právních úkonů nestavěla jednotně a jednotliví autoři se v dílčích otázkách lišili. Z toho důvodu považuji za potřebné obsáhleji citovat, aby vynikl rozdíl mezi jednotlivými přístupy:

1) P. Bezouška v komentáři k předmětnému ustanovení uváděl, že „*ne každá vnější manifestace vnitřní vůle je právním jednáním (...) Proto nezahrnuje ani právně nevýznamné společenské úsluhy (liberality), mezi které by patřil například projev vůle spočívající v nabídce svězt známého autem; přijme-li známý nabídku, nevzniká přepravní smlouva. Takové hodnocení odpovídá obecným zvyklostem, běžnému chápání mezi přáteli. Pro rozhodnutí, zda společenská úsluha zůstává v právně nezávazné oblasti, nebo již má právní význam, je rozhodující objektivní hledisko - jak by za daných okolností jednání vnímal průměrně rozumný adresát. Princip autonomie vůle (reprezentovaný rozhodnutím jednajících právně se nevázat) se v tomto případě střetává s principem ochrany důvěry (dobré víry). Do úvahy bereme zejména tyto objektivní znaky: druh, důvod a účel společenské úsluhy, její hospodářský a právní význam zejména pro adresáta, okolnosti, za nichž byla prokázána. Subjektivní měřítko konkrétního jednajících či adresáta nerozhoduje.*“⁶¹

Dle autora tedy existují jak právně významné, tak i právně nevýznamné společenské úsluhy (samotná skutečnost, že určité jednání představuje společenskou úsluhu, tedy není samo o sobě rozhodující). Rozhodujícím faktorem není subjektivní vůle jednajících a adresáta, ale objektivní okolnosti, za nichž byla konkrétní společenská úsluha prokázána (její druh, důvod, účel, hospodářský a právní význam).

2) Dle J. Švestky o „*právní úkon nejde tam, kde projev vůle, který za okolností, za nichž byl učiněn, nesměřuje vůbec ke způsobení právního účinku – následku v podobě vzniku, změny či zániku občanskoprávního vztahu (např. pozvání na oběd, na výlet). V těchto případech, které se označují jako případy tzv. společenské přátelské úsluhy (liberality) či jako projevy vůle neprávní povahy, jde sice též o projevy vůle, jež však působí následky pouze v mimoprávní, konkrétně v morální sféře. Právní řád takové projevy vůle nezakazuje, neuznává však pro jejich podstatu a účel jejich právní relevanci. Případné porušení takto vzniklých morálních povinností je spojeno rovněž jen s morálními sankcemi, tj. s morálními odsudky.*“⁶²

V jiném díle k tomu stejný autor doplňuje, že:

---

⁶¹ Bezouška, P. In: Fiala, J., 2009. Občanský zákoník. Komentář. I. díl. Praha: Wolters Kluwer., str.172-73.

⁶² Švestka, J. In: Švestka, J. et al., 2009. Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář. 2. vydání. Praha: Beck, str. 317.

„Ke vzniku závazkového právního vztahu z právního úkonu, zejména ze smlouvy, je zapotřebí vůle stran tento právní vztah založit anebo alespoň jejich úmysl způsobit svým chováním právní následky. Tato vůle se nezjišťuje subjektivně (psychologicky), nýbrž objektivně. Ve smyslu § 34 musí jít o projev vůle, resp. o volní chování, které směřuje k založení závazkového právního vztahu. Strany nemusí mít vůli založit určité právo a určitý závazek; nemusí si dokonce ani uvědomovat, že svým chováním určitá práva a závazky (právní vztah) zakládají. Stačí, chovají-li se za daných okolností způsobem, který k založení konkrétního závazkového vztahu právního vztahu směřuje.“⁶³

Tato myšlenka je demonstrována na příkladu, kdy si zákazník kupuje noviny nebo objednává jídlo v restauraci. Zpravila zákazník nemyslí na to, že svým projevem vůle (resp. chováním) zakládá vztah z kupní smlouvy, přesto jej však zakládá, neboť jeho „projev vůle, resp. chování“ k založení tohoto závazku směřoval. Pokud však „projev vůle, resp. chování podobné (...) se zřetelem ke všem okolnostem konkrétního případu“ k založení závazku nesměruje, jedná se dle autora jen o společenské úsluhy nebo sousedskou či přátelskou výpomoc (např. pozvání jiného na oběd či večeři, přátelská výpomoc sousedovi s opravou automobilu nebo případy, kdy někdo příležitostně nechá jiného přespat ve svém bytě), přičemž tyto „mimoprávní společenské úsluhy“ charakter závazkových právních vztahů nemají (nevznikají vzájemná práva a povinnosti, jejich porušení není právem sankcionováno a jejich plnění nelze mocensky vynucovat).⁶⁴

Oproti P. Bezouškovi se tedy citovaný autor odlišuje v tom, že za společenské úsluhy (či jiné liberality) označuje pouze ty případy, kdy projev vůle nesměruje ke způsobení právního účinku (P. Bezouška naproti tomu uváděl, že některé společenské úsluhy zůstávají v právně nezávazné oblasti, zatímco jiné právní význam mají).

Oba autoři se nicméně shodují v tom, že pro odlišení závazků od společenských úsluh (resp. v případě P. Bezoušky k odlišení od těch společenských úsluh, které nemají právní význam) není rozhodující, jak případ subjektivně vnímají jednající osoby (tedy jaká byla jejich vnitřní vůle, jak byla projevena a jak byl její projev vnímán konkrétním adresátem). Rozhodující jsou objektivní okolnosti, za kterých byla jejich vůle projevena (což je v případě J. Švestky

---

⁶³ Švestka, J. In: Švestka, J. et al., 2009. Občanské právo hmotné 5., jubilejní a aktualiz. vyd., Praha: Wolters Kluwer ČR, str. 64-5.

⁶⁴ Tamtéž, str. 64-65

podtrženo i tím, že v této souvislosti pracoval i s pojmem „*chování*“, což je pojem širší než spojení „*projev vůle*“⁶⁵).

3) Liberalitami se zabýval též Nejvyšší soud v usnesení ze dne 10. 11. 2009, sp. zn. 28 Cdo 3090/2009.

Předmětem projednávané věci byl spor mezi bývalými manželi. Manželství trvalo v letech 1958 až 2000. V roce 1984 žalovaná (manželka) na základě darovací smlouvy získala do svého výlučného vlastnictví nemovitost. Na této nemovitosti žalobce (manžel) prováděl v letech 1978-95 stavební práce, na základě čehož se domáhal zaplacení částky 180 000,- Kč z titulu bezdůvodného obohacení, které kvůli zmíněným pracím na nemovitosti mělo vzniknout žalované.

Soud prvního stupně žalobě nevyhověl. Za období 1978-84 z toho důvodu, že tehdy žalovaná nebyla vlastníkem předmětné nemovitosti, za zbývajícím období pak z toho důvodu, jelikož účastníci byli manželé a měli proto dle ust. § 18 zákona o rodině povinnost si vzájemně pomáhat,⁶⁶ což vylučuje mezi manžely úplatu za práci. Odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně potvrdil (na základě mylného argumentu, že nárok žalobce byl již promlčen).

Nejvyšší soud dovolání odmítl. Ve svém usnesení citoval výše uvedený názor J. Švestky, dle něhož v mnoha případech existuje chování, které se zřetelem ke všem okolnostem nesměruje k založení závazkového právního vztahu. Právě o takový případ se mělo jednat v posuzované věci, neboť žalobce „*započal s pracemi po dvaceti letech manželství. Není pochyb o tom, že práce, kdy materiál byl financován ze společných prostředků účastníků sporu, byly prováděny se svolením žalované. Nejednalo se však o závazkově právní vztah (smlouvu o dílo), ale o manželskou výpomoc, resp. společenskou úsluhu, která byla, jak správně posoudil soud prvního stupně, v souladu s § 18 zákona o rodině. Jiný výklad by vedl k paradoxním závěrům, kdy by bývali manželé mohli desetiletí zpětně žádat bezdůvodné obohacení např. za užívání bytu nebo auta ve vlastnictví druhého z nich.*“⁶⁷

---

⁶⁵ Lavický, P. Kategorie vůle a její uplatnění v soukromém právu. Časopis pro právní vědu a praxi. [Online]. 2000, č. 3, s. 361-366. [cit. 2019-10-27], str. 362. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/8540>.

⁶⁶ Dle ust. § 18 zákona o rodině (ve znění od 1. 4. 1964 do 31. 7. 1998): „*Muž a žena mají v manželství stejná práva a stejné povinnosti. Jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně si pomáhat a vytvářet zdravé rodinné prostředí.*“

⁶⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 11. 2009, sp. zn. 28 Cdo 3090/2009.

Nejvyšší soud tedy přijal názor J. Švestky, dle něhož není rozhodující případná vůle stran právně se vázat, nýbrž záleží na objektivních okolnostech, za kterých k určitému chování dochází (v tomto případě bylo takovou okolností dlouhotrvající manželství).

Pro úplnost je vhodné podotknout, že Nejvyšší soud citoval J. Švestku pouze v té části, kde liberalitu vymezoval vůči závazkovým vztahům, nikoliv v té části, kde je vymezoval vůči veškerým právně relevantním jednáním. Z této samotné skutečnosti ale patrně nelze dovozovat, že by Nejvyšší soud zastával odlišný názor než J. Švestka.

Proti rozhodnutí soudů všech tří stupňů podal žalobce ústavní stížnost, kterou Ústavní soud nálezem sp. zn. II. ÚS 231/10 ze dne 12. 7. 2011 (N 128/62 SbNU 15) zamítl.

Ústavní soud se ve svém rozhodnutí taktéž přihlásil k výše citovanému názoru J. Švestky, když uvedl, že *“společenskou úsluhu nelze ztotožňovat s právním vztahem, jehož předmětem může být i naturální pohledávka. Společenské úsluhy totiž nepředcházejí právní úkony, které by směřovaly ke způsobení právního následku v podobě vzniku, změny či zániku právního vztahu (o společenskou úsluhu tak jde např. při pozvání na kulturní akci, konzumaci nápojů, jednorázovém poskytnutí přístřeší, odnosu nákupu denní potřeby fyzicky nemohoucí osobě, sousedem provedené zahradnické úpravě ovocného stromu, výměně píchlé pneumatiky za rezervní atp.). Rozhodující je tak úmysl (vůle) právní vztah založit anebo alespoň úmysl způsobit svým chování právní následky. Společenské úsluhy z povahy věci rovněž zpravidla nepředstavují vyšší majetkovou hodnotu.”*⁶⁸

Na rozdíl od Nejvyššího soudu nicméně Ústavní soud nesouhlasil s tím, že by samotná objektivní okolnost v podobě dlouhotrvajícího manželství znamenala, že mezi sebou manželé nemohou uzavřít smlouvu o dílo (dle jeho názoru to nevyplývá ani z ust. § 18 zákona o rodině, ani z žádného jiného ustanovení právního řádu). S tím souvisí i skutečnost, že Ústavní soud (na rozdíl od Nejvyššího soudu) necitoval tu část díla J. Švestky, dle které jsou rozhodující objektivní okolnosti, za kterých určité osoby jednaly (a nikoliv jejich případný úmysl uzavřít smlouvu).

Dle Ústavního soudu přesto pochybení obecných soudů nebylo takové intenzity, aby ospravedlnilo jeho zásah.

---

⁶⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 231/10 ze dne 12. 7. 2011 (N 128/62 SbNU 15).

Citovaný nálezn lze tedy shrnout tak, že Ústavní soud souhlasil s názorem, dle něhož liberalita (resp. společenské služby) stojí v kontrastu k právním úkonům (resp. právním vztahům), neboť společenské služby způsobují následky pouze v mimoprávní sféře.

Z předmětného nálezu nicméně nelze dovodit, že by dle Ústavního soudu k odlišení společenských služeb od právních vztahů byly rozhodující objektivní okolnosti, naopak se přikláněl k názoru, že rozhodující je subjektivní hledisko, tedy úmysl stran založit právní vztah (zatímco dle soudu prvního stupně a Nejvyššího soudu mezi sebou manželé smlouvu o dílo uzavřít nemohou).

3. 2 Převedení vlastnického práva

Bezúplatné převedení vlastnického práva bylo v OZ 1950 i v OZ 1964 upraveno v rámci institutu darování, kdy v případě obou zákoníků byla tato úprava velmi stručná (§ 383-86 v případě OZ 1950, § 407-9 v případě OZ 1964, od 1. 1. 1992 § 628-30) a s existencí liberalit výslovně nepočítala.

Taktéž dostupná literatura při komentování předmětných ustanovení liberalit zpravidla nezmiňovala (ty, jak je uvedeno výše, daleko častěji zmiňovala v souvislosti s právními úkony).

Lze dokonce nalézt případy, kdy i poskytnutí daru k narozeninám (tedy případ, který bývá některými autory uváděn jako typický příklad liberalit, viz dále) bylo pojato jako příklad darování, k němuž dochází na základě darovací smlouvy dle ust. § 628 OZ 1964.⁶⁹

Výjimku v tomto případě představuje komentář nakladatelství Linde z roku 2008, v němž K. Eliáš uvádí, že „od darování se liší liberalita (chápané v úzkém smyslu jako společenské služby), kterou jedna straně něco poskytuje druhé, aniž za to očekává úplatu, přičemž strany nechtějí být právně vázány.“⁷⁰

Stejný autor dále uvádí, že se může jednat o různorodé služby motivované rozdílnými cíli:

a) Pozvání na večeri či nabídnutí cigarety motivované zdvořilostí, přátelstvím či kolegiálnítou.

---

⁶⁹ Mikeš, J., Švestka, J. Nad základními otázkami vrácení daru dárcem. Právní rozhledy. 2002, č. 4, s. 155 – 159.

⁷⁰ Eliáš, K. In: Eliáš, K., 2008. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4. 2008, 2. sv. § 488-880, Praha: Linde, str. 1878.

b) Příspěvky na veřejně prospěšné či dobročinné účely (poskytnuté formou dárcovské SMS, vhozením peněz do kasičky v kostele nebo poskytnutí almužny prosebníkovi) motivované občanskou ochotou či dobročinností.

c) Věnování spropitného, autogramu či pozornosti reklamní povahy motivované společenskou konvencí.

d) Obvyklé dárky k osobnímu jubileu, Vánocům či podobným svátkům motivované společenskými zvyklostmi a rodinnými poměry.

Liberality zde tedy byly odlišeny od darování (jakožto závazku) na základě stejných kritérií, která použil J. Sedláček (viz kapitola 2. 1). Tedy na základě absence vůle být právně vázán a na základě skutečnosti, že dárce neočekává úplatu.

3. 3 Dočasné přenechání věci jinému

Jak je uvedeno výše, v období první republiky bylo s ohledem na předmětná ustanovení ABGB rozlišováno mezi výprosou, která dle judikatury a části doktríny nezakládala závazek ze smlouvy, a smlouvou o půjčce.

Podstata výprosy spočívala v tom, že určitá věc byla bezplatně přenechána k dočasnému užívání, aniž by byla určena doba nebo účel, po kterou je věc takto přenechána.

Osnova 1937 tento přístup nepřevzala a namísto toho případy, kdy doba ani účel užívání nebyly smlouveny, považovala za specifickou variantu smlouvy o půjčce, která se od „klasické půjčky“ odlišovala v tom směru, že půjčitel mohl kdykoliv požadovat vrácení věci (důvodová zpráva nicméně připouštěla, že existují i případy, kdy k takovému přenechání věci dochází z pouhé ochoty, tudíž přenecháním věci není založen závazek ze smlouvy o půjčce ani z žádné jiné smlouvy).

Pojetí výprosy jakožto specifické varianty smlouvy o výpůjčce bylo přijato i v OZ 1950, který v rámci úpravy výpůjčky v ust. § 412 odst. 2 stanovil, že „*nebyla-li smluvena ani doba, po kterou se má věc užívat, ani účel, ke kterému se má užívat, může půjčitel žádat vrácení věci kdykoli.*“

Předmětné ustanovení doslova odpovídá ust. § 826 Osnovy 1937 (resp. toto ustanovení bylo v OZ 1950 pouze přeformulováno do modernější češtiny).

Taktéž OZ 1964 v ust. § 389 odst. 2 (ve znění od 1. 4. 1964 do 31. 12. 1991) stanovil, že „*není-li dohodnuta doba vrácení, je ten, kdo si věc vypůjčil, povinen ji vrátit na požádání; byl-li však dohodnut účel půjčky, lze požadovat věc zpět teprve, když mohl být účel půjčky splněn. Vrácení věci lze požadovat ihned také, je-li věc užíváno v rozporu s dohodnutým nebo s obvyklým způsobem.*“

V této souvislosti je ale třeba uvést, že přestože právní úprava přestala výslovně rozlišovat mezi výprosou a (vý)půjčkou, institut výprosy z českého (resp. československého) právního myšlení nezmizel a v judikatuře byla výprosa nadále reflektována.

Konkrétně lze uvést judikát z 80. let, kdy se Nejvyšší soud ČSR zabýval případem, kdy žalobci a jejich právní předchůdci nejméně od roku 1941 používali pozemek žalovaných k chůzi a jízdě z veřejné cesty na svůj pozemek, na základě čehož žalobci dovozovali, že vzniklo věcné břemeno chůze a jízdy. Žalovaní dlouhodobě nenamítali nepřipustnost takového počínání, ale po roce 1986 pozemek, na němž mělo vzniknout věcné břemeno, oplotili. Žalobci se proto domáhali toho, aby žalovaným byla uložena povinnost trpět žalobcům chůzi a jízdu přes předmětný pozemek. Soud prvního stupně žalobě vyhověl, neboť dle jeho posouzení právní předchůdci žalobců vydrželi právo věcného břemene spočívajícího v chůzi a jízdě přes předmětný pozemek.

Naproti tomu Nejvyšší soud dospěl k závěru, že „*jestliže vlastník s výkonem tvrzeného práva souhlasil jako tzv. výprosou nebo úsluhou, mohl svůj souhlas kdykoliv odvolat. Takový souhlas nemohl založit dobrou víru o existenci práva, které by mělo povahu věcného břemene (...)* Okresní soud v projednávané věci vycházel z nesprávného právního názoru, podle něhož k naplnění dobré víry stačí faktický výkon tvrzeného práva a to, že žalobcům (popřípadě jejich právním předchůdcům), žalovaní (jejich právní předchůdci) ve výkonu tvrzeného práva nebránili.“⁷¹

K 1. 1. 1992 nabyla účinnosti novela OZ 1964 provedená zákonem č. 509/1991 Sb., po níž byla smlouva o výpůjčce nově upravena v ust. § 659-62. Dle prvního z těchto ustanovení „*smlouvou o výpůjčce vznikne vypůjčitelovi právo věc po dohodnutou dobu bezplatně užívat.*“

Vzhledem k výslovnému znění citovaného ustanovení, které předpokládá, že doba užívání bude dohodnuta, by bylo možné dovozovat, že doba užívání byla podstatným znakem smlouvy o

---

⁷¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 31. 8. 1987, sp. zn. 3 Cz 42/87.

výpůjčce (a pokud by tedy doba užívání nebyla ujednána, nemohla být smlouva o výpůjčce uzavřena).

Komentářová literatura nicméně dovozovala přesně opačný závěr, neboť dle ní „*doba výpůjčky nemusí být sjednána při uzavření smlouvy, respektive nemusí být sjednána vůbec (...) Není-li doba výpůjčky sjednána, může půjčitel požádat vypůjčitele, aby věc vrátil, a ten je povinen věc vrátit následující den (srov. § 563).*“⁷²

„*Dobu, po kterou je vypůjčitel oprávněn věc užívat, lze dohodnout při uzavření smlouvy nebo dodatečně, případně nemusí být dohodnuta vůbec.*“⁷³

Taktéž nedávná judikatura Nejvyššího soudu dovodila, že pokud „*nebyla mezi stranami sjednána konkrétní výpůjční doba, před jejímž uplynutím se nemohl půjčitel domáhat vrácení věci, lze dovozovat, že půjčitel byl oprávněn žádat vrácení věci kdykoliv.*“⁷⁴

S ohledem na výše uvedené lze tedy učinit závěr, že po celou dobu platnosti OZ 1964 platilo, že na základě smlouvy o (vý)půjčce může být věc přenechána jak na určenou dobu (čímž byla dle ABGB charakteristická smlouva o půjčce), tak do odvolání (což dle ABGB bylo znakem výprosy).

Nicméně institut výprosy byl v doktríně nadále zmiňován: „*v právní teorii je za výprosu označován případ, kdy nebyla dohodnuta doba ani účel užívání věci a půjčitel mohl kdykoliv žádat okamžité vrácení. Obecný zákoník občanský z roku 1811 ji považoval za nezávaznou mimosmluvní úsluhu a občanský zákoník z roku 1950 ji v § 412 odst. 2 upravil v rámci smlouvy o výpůjčce.*“⁷⁵

Výprosa byla reflektována i v celé řadě rozhodnutí Nejvyššího soudu. Z níže citovaných rozhodnutí vyplývá, že Nejvyšší soud přejal názor svého prvorepublikového předchůdce, dle něhož podstata výprosy spočívá v tom, že určité osobě je sice umožněno užívat cizí věc, nicméně na toto užívání daná osoba nemá smluvní právo:

„*Výprosa byla upravena v § 974 OZO, podle kterého nebyla-li určena ani doba ani účel užívání, nevzniká skutečná smlouva, nýbrž nezávazná výprosa (prekarium) a půjčitel může*

---

⁷² Selucká, M. In: Fiala, J., 2009. Občanský zákoník. Komentář. II. díl. Praha: Wolters Kluwer., str. 1265, 1267.

⁷³ Škárová, M. In: Švestka, J. et al., 2009. Občanský zákoník II. § 460 až 880. Komentář. 2. vydání. Praha: Beck, str. 1859.

⁷⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2018, sp. zn. 23 Cdo 4653/2017.

⁷⁵ Škárová, M. In. Švestka, J et al., op. cit., str. 1860.

žádati za vrácení věci půjčené, kdy je mu libo; i když pozdější právní úpravy výprosu výslovně neupravily, zásada vyslovená ve zmíněném ustanovení platí i nadále.“⁷⁶

„Přes cizí pozemek lze přecházet na základě různých právních důvodů; může jít například o závazkový vztah, může jít o výprosu (vlastník pozemku přecházení jiných osob přes pozemek trpí, aniž by jim k tomuto přecházení vzniklo nějaké právo), anebo může jít o užívání cizího pozemku jako účelové komunikace“.⁷⁷

„O výprosu může jít i v případě přecházení přes cizí pozemek, aniž by mělo dojít k umožnění nakládání s tímto pozemkem na základě smluvního ujednání, za situace, kdy vlastník pozemku takové přecházení umožňuje, aniž by tím osobám pozemek využívajícím vzniklo k tomuto pozemku jakékoliv vynutitelné právo přechod umožňující.“⁷⁸

S ohledem na citovanou judikaturu lze tedy přijmout závěr, že ačkoliv výprosa nebyla v OZ 1950 ani v OZ 1964 výslovně upravena, zachovala si vlivem judikatury nadále svůj význam i charakter liberalitu (jakožto dobrovolného projevu štědrosti, který nezakládá závazek).

Co naopak zřejmé není, je otázka, podle jakých kritérií měla být výprosa odlišena od (vý)půjčky. Jak je uvedeno výše, v období první republiky judikatura vycházela z názoru, že rozhodující je okolnost, zda byla zúčastněnými osobami určena doba užívání věci. Pokud ano, vznikl závazek ze smlouvy o půjčce. Pokud ne, jednalo se pouze o nezávaznou výprosu.

V případě OZ 1950 a OZ 1964 se ale tento závěr uplatnit nemůže, neboť sjednání doby, po kterou bude věc přenechána druhé osobě, nebylo podstatnou náležitostí smluv o (vý)půjčce. Věc proto mohla být poskytnuta do odvolání jak na základě smlouvy o (vý)půjčce, tak i na základě nezávazné výprosy (obdobně, jako tomu bylo v Osnově 1937).

Dostupná literatura a judikatura se ale otázkou, jak je odlišit, důsledně nezabývala (na rozdíl od důvodového zprávy k Osnově 1937, dle které bylo rozhodující, zda byla projevována vůle být smluvně vázán).

To je patrně dáno tím, že výprosa byla zpravidla zmiňována v souvislosti s otázkou, zda určité osoby vydržely právo užívat cizí pozemek. Pro posouzení této otázky nebylo samo o sobě rozhodné, zda užívání bylo umožněno na základě smlouvy (či jiného relevantního právního důvodu). Rozhodující bylo, zda dané osoby byly vzhledem ke všem okolnostem v dobré víře,

---

⁷⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 10. 2002, sp. zn. 22 Cdo 421/2001

⁷⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 6. 2001, sp. zn. 22 Cdo 595/2001.

⁷⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2011, sp. zn. 22 Cdo 2284/2009

že tomu tak je. Z toho důvodu nebyla otázka, jak odlišit výprosu od smlouvy o (vý)půjčce, klíčová.

S ohledem na výše uvedené je tedy možné shrnout, že se pozdější literatura i judikatura odchýlila od názoru prvorepublikového Nejvyššího soudu, dle kterého byla pro odlišení výprosy od smlouvy o půjčce rozhodující objektivní okolnost, zda byla určena doba nebo účel užívání věci. Na druhou stranu žádná nová kritéria, jak je odlišit, stanovena nebyla.

3. 4 Jednostranné obohacení

Jak jsem již uvedl výše, liberalitu spočívající v jednostranném obohacení druhé osoby je nutné odlišovat od závazků vzniklých z bezdůvodného obohacení.

V OZ 1950 bylo bezdůvodné obohacení upraveno v ust. § 360-65, přičemž pro účely této diplomové práce je důležité zejména ust. § 365 odst. 1, dle něhož ten, „*kdo učiní náklad za někoho, kdo jej měl po právu učinit sám, je oprávněn domáhat se náhrady.*“

V prvorepublikové judikatuře a literatuře bylo obdobné ustanovení (§ 1042 ABGB) vykládáno tak, že dobrovolné zaplacení dluhu zpravidla vede ke vzniku závazku z bezdůvodného obohacení, ledaže k němu došlo v darovacím úmyslu.

Obdobný závěr dovodila i judikatura k OZ 1950. Konkrétně se Městský soud v Praze zabýval otázkou, zda nerozvedený manžel má vůči druhému manželovi (s nímž ovšem nežije) nárok na zaplacení částky, kterou vynaložil navíc na potřeby nezletilých dětí oproti částce, která by na něho připadala podle poměru majetkových a výdělkových možností obou rodičů. Městský soud (jakožto soud odvolací) dospěl k závěru, že v obecné rovině mu takový nárok náleží:

„Jestliže některý z rodičů neplní svou povinnost k výživě dětí a jestliže v důsledku toho uhrazuje druhý rodič potřeby dětí místo něho, má - pokud tak nečinil s úmyslem náhradu nepožadovat - nárok na náhradu nákladu, který takto vynaložil za někoho, kdo po právu jej měl učinit sám (§ 365 obč. zák.)“⁷⁹, přičemž tomuto závěru nebránil ani trvající manželský poměr.

Žaloba přesto byla soudy obou stupňů zamítnuta, neboť „*aby žaloba měla úspěch, musilo by být prokázáno, že žalobkyně skutečně vynaložila, a to v úmyslu zavázat žalovaného, na výchovu a výživu dětí více, nežli odpovídalo poměru výdělkových a majetkových možností obou rodičů,*

---

⁷⁹ Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 26. 4. 1960, sp. zn. 11 Co 7/60.

i s přihlédnutím k tomu, čím vyvažuje zcela nebo zčásti svůj podíl ten rodič, který vykonává osobně péči o děti.“⁸⁰

Městský soud tedy názorově navázal na judikatury z období ABGB, dle níž závazek z bezdůvodného obohacení v případě uhrazení cizího dluhu nevzniká pouze na základě samotné skutečnosti, že určitá osoba dobrovolně uhradila cizí dluh, ale je dále třeba, aby tak učinila v zavazovacím (nikoliv darovacím) úmyslu.

V této souvislosti je potřebné připomenout, že dle prvorepublikové judikatury se zavazovací úmyslu presumoval a případný darovací úmysl musel obohacený prokázat. Ve výši citovaném případě nicméně Městský soud patrně zaujal opačný názor, kdy naopak manžel musel prokázat svůj zavazovací úmyslu (ač je současně třeba uvést, že dle dostupné judikatury se prvorepublikový Nejvyšší soudu nikdy nezabýval skutkově shodným případem, tedy takovým, kdy manžel uplatňuje nárok z bezdůvodného obohacení vůči druhému manželovi za trvání manželství).

V OZ 1964 bylo bezdůvodné obohacení (do 31. 12. 1991 označované jako „*neoprávněný majetkový prospěch*“) upraveno v ust. § 451-59, kdy plnění za jiného bylo upraveno v ust. § 454.⁸¹

V období platnosti OZ 1964 se přístup k dobrovolnému plnění cizího dluhu začal proměňovat. Zatímco se dosavadní literatura a judikatura zabývaly otázkou, s jakým úmyslem třetí osoba plnila za dlužníka, judikatura vztahující se k OZ 1964 nepovažovala úmysl třetí osoby za relevantní.

Namísto toho judikatura vycházela z názoru, že k naplnění ust. § 454 OZ 1964 postačí samotná skutečnost, že třetí osoba dobrovolně (tj. aniž by k tomu byla právně povinna) plní za dlužníka jeho dluh ve prospěch jeho věřitele.

„Neoprávněný majetkový prospěch ve smyslu ustanovení § 454 o. z. nutno odůvodnit odvozením právní povinnosti žalovaného ke konkrétnímu plnění, k němuž došlo za něho, jakož i neexistence takové právní povinnosti na straně žalobce.“⁸²

---

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Dle ust. § 454 OZ 1964 (ve znění od 1. 1. 1992): „*Bezdůvodně se obohatil i ten, za nějž bylo plněno, co po právu měl plnit sám.*“

⁸² Zpráva Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 28. 3. 1975, sp. zn. Cpj 34/74.

„Podľa ustanovenia § 454 O. z. neoprávnený majetkový prospech má aj ten, za ktorého sa plnilo, čo podľa práva mal plniť sám. K skutkovej podstate tohto neoprávneného majetkového prospechu sú potrebné dva zákonné predpoklady. Predovšetkým aby išlo o plnenie, ktoré bolo právnou povinnosťou iného občana. Tento pojmový znak by nebol daný, keby osoba, za ktorú sa plnilo, nebola sama povinná plniť. Ďalej je potrebné, aby ten, kto plní za iného, nemal sám právnou povinnosť na toto plnenie.“⁸³

Pozdější judikatura dále dovodila, že třetím zákonným předpokladem závazku z bezdůvodného obohacení dle předmětného ustanovení je, aby k uhrazení dluhu nedošlo proti vůli dlužníka (nebylo však nutné, aby s uhrazením svého dluhu vyjádřil souhlas).

Konkrétně se Nejvyšší soud zabýval případem, kdy probíhala exekuce vůči žalované. V rámci exekučního řízení byl prováděn soupis movitých věcí, do kterého ale byly zahrnuty i věci vlastněné žalobkyní, které žalobkyně potřebovala pro svoji výrobní činnost. Žalobkyně proto za žalovanou uhradila její dluh, k jehož vymáhání byla exekuce vedena (a to bez souhlasu žalované). Nejvyšší soud v této souvislosti dospěl k závěru, že popsáním jednáním byla naplněna skutková podstata dle ust. § 454 OZ 1964, přičemž

„Není rozhodující, zda plnění bylo poskytnuto se souhlasem dlužníka, avšak nesmí jít o situaci, že bylo plněno proti jeho vůli (...) Námitka žalobkyně, že se daný vztah měl posuzovat podle ustanovení § 743 odst. 2 ObčZ, jež upravuje případ tzv. užitečného jednatelství bez příkazu, není opodstatněná, neboť aplikace uvedeného ustanovení v dané věci nepřichází v úvahu, jelikož žalobkyně neobstarávala cizí záležitost, nýbrž plnila za jiného.“⁸⁴

Z judikatury nicméně není zřejmé, jak by byl případ posouzen, pokud by se třetí osoba rozhodla uhradit dluh proti vůli dlužníka.

S ohledem na výše uvedené je proto otázkou, zda plnění cizího dluhu mohlo vůbec být liberalitou. Zatímco judikatura k ABGB a OZ 1950 připouštěla uhrazení cizího dluhu v darovacím úmyslu, judikatura k OZ 1964 se úmyslem toho, kdo plnil cizí dluh, nezabývala.

Spíše vycházela z názoru, že každé dobrovolné uhrazení cizího dluhu, k němuž nedošlo proti vůli dlužníka, zakládá závazek z bezdůvodného obohacení (v důsledku čehož nemůže být splněn třetí znak liberalit, dle něhož z aktu liberalit nevzniká žádný nový závazek).

---

⁸³ Zpráva Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 21. 12. 1978, sp. zn. Cpj 37/78.

⁸⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2008, sp. zn. 32 Odo 970/2006.

Je tedy otázkou, zda by se o liberalitu mohlo jednat alespoň tehdy, pokud by k uhrazení dluhu došlo proti vůli dlužníka. Jak jsem uvedl výše, judikatura se případem, kdy k uhrazení dluhu došlo proti vůli dlužníka, patrně nezabývala.

K. Eliáš nicméně uvedl, že „*může nastat případ, že dlužník nebude souhlasit s tím, aby za něho tertius plnil – pak tedy třetí osoba plnit za dlužníka nesmí a dá-li něco jeho věřiteli, neplní dlužníkův dluh, a tudíž (s upřesněním níže) § 454 ObčZ aplikovat nelze. Pokud jde o věřitele, je třeba vzít v úvahu následující: Věřitel ví, kdo je jeho dlužníkem. Nabízí-li mu za dlužníka plnění někdo jiný, může se s ním věřitel podle § 533 ObčZ dohodnout v písemné formě o přistoupení k dluhu. Pak nastává dlužnická solidarita původního a přistupujícího dlužníka a aplikuje se § 511 ObčZ. Nedojde-li k takové dohodě, záleží na věřiteli, zda plnění od třetí osoby v prospěch dlužníka dluhu přijme nebo zda je odmítne, protože vůči této osobě není obligačně vázán. Přijme-li plnění, dlužníkův dluh zaniká. Věřitel není povinen zjišťovat si před přijetím plnění dlužníkové stanovisko, protože k převzetí plnění může dojít i ujednáním, jehož se věřitel neúčastní (§ 534 ObčZ). Pokud ale věřitel ví, že dlužník nesouhlasí, aby za něho třetí osoba plnila, plnění přijmout nesmí. Učiní-li tak přesto, nedojde k zániku dlužníka dluhu a věřitel se na úkor třetí osoby bezdůvodně obohatí (§ 451 odst. 2 ObčZ). Vůči věřiteli tedy nerozhoduje, jakou vůli dlužník projevil směrem k tertiovi, pokud o tom věřiteli není nic známo.*“⁸⁵

S ohledem na výše uvedené tedy mohou nastat následující případy:

- 1) Třetí osoba splnila za dlužníka s jeho souhlasem či bez toho, že by dlužník vyjádřil své stanovisko. V takovém případě by vznikl vztah z bezdůvodného obohacení mezi třetí osobou a dlužníkem dle ust. § 454 OZ 1964, tudíž by se nejednalo o liberalitu.
- 2) Mezi třetí osobou a dlužníkem/věřitelem bude uzavřena dohoda o přistoupení k závazku, čímž by třetí osobě vznikla obligační povinnost dluh uhradit. Opět by se tedy nemohlo jednat o liberalitu.
- 3) Dlužník nesouhlasí s uhrazením svého dluhu třetí osobou a věřiteli je jeho vůle známa. Pokud by přesto plnění přijal, vznikl by závazek z bezdůvodného obohacení mezi věřitelem a třetí osobou dle ust. § 451 odst. 2 OZ 1964. Liberalita je proto vyloučena.
- 4) Dlužník nesouhlasí s uhrazením svého dluhu třetí osobou, ale věřitel o této vůli neví. Pokud plnění přijme, dluh zaniká. Současně s ohledem na výše uvedené nemůže vzniknout mezi

---

⁸⁵ Eliáš, K. Zánik obligace splněním jinému než věřiteli nebo jiným než dlužníkem. Právní rozhledy. 2010, č. 4, s. 115-121.

dlužníkem a třetí osobou ani závazek z bezdůvodného obohacení dle ust. § 454 OZ 1964, ani závazek z jednání bez příkazu dle ust. 743 odst. 2 OZ 1964.

Je tedy možné shrnout, že okruh jednání, která by dle OZ 1964 mohla být posouzena jako liberalita, byl oproti dřívější právní úpravě výrazně zúžen.

Pouze v posledním uvedeném případě by pravděpodobně nevznikl žádný nový závazek mezi žádnou ze zúčastněných stran (věřitel, dlužník, třetí osoba plnící za dlužníka), tudíž by jednání při splnění dalších znaků (dobrovolnost a štědrost) mohlo být považováno za liberalitu.

3. 5 Výkon práce

Na úvod je třeba sdělit, že výkon práce v rámci smluvního závazku byl až do 1. 1. 1966, kdy nabyl účinnosti zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, upraven v ust. § 1151 a násl. ABGB, kterému jsem se věnoval výše v kapitole 2. 4.

Ke dni 1. 4. 1964 dále nabyl účinnosti OZ 1964, který ve svém ust. § 384 a násl. upravoval (až do 31. 12. 1991) občanskou výpomoc. Dle odst. 1 předmětného ustanovení jde o občanskou výpomoc tehdy, pokud „*občan pro jiného občana na jeho žádost provede nějakou práci, poskytne mu půjčku anebo mu jinak vypomůže*“.

Předmětné ustanovení by mohlo vytvářet dojem, že upravuje typické liberality. OZ 1964 nicméně dále stanovil, že při poskytnutí občanské výpomoci vzniká právo na náhradu účelně vynaložených nákladů,⁸⁶ případně i na odměnu, pokud byla dohodnuta a odpovídala povaze výpomoci.⁸⁷

V takových případech by proto nebyl naplněn zejména třetí znak liberalit (právní řád nespojuje s daným jednáním vznik závazku), resp. by mohl být naplněn pouze tehdy, pokud by jednající osoba nevynaložila žádné účelné náklady a současně by nebyla ujednána odměna.

A ani dostupná literatura a judikatura se vztahem liberalit a občanské výpomoci nezabývala (občanská výpomoc byla v judikatuře převážně zmiňována v souvislosti s trestným činem neoprávněného podnikání dle ust. § 118 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona).

---

⁸⁶ Dle ust. § 385 odst. 1 OZ 1964 (ve znění do 31. 12. 1991): „*Při poskytnutí občanské výpomoci má občan právo na náhradu účelně vynaložených nákladů.*“

⁸⁷ Dle ust. § 385 odst. 2 OZ 1964 (ve znění do 31. 12. 1991): „*Právo na odměnu má občan jen pokud byla dohodnuta a pokud odpovídá povaze výpomoci, zejména bylo-li výsledku dosaženo jeho osobním přičiněním.*“

K 1. 1. 1993 vstoupil v účinnost zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě. Jeho účelem nicméně není komplexní úprava dobrovolnictví. Jak uvádí důvodová zpráva: „*účelem navrženého zákona není upravit všechny existující, značně rozmanité formy dobrovolnické služby a případně dalších dobrovolných prací vykonávaných dobrovolníky ve prospěch společnosti a reglementovat je, ale vymezit část z nich a s nimi spojit podmínky, za kterých stát bude jejich výkon podporovat.*“⁸⁸

Pro účely této diplomové práce je navíc podstatné, že dobrovolnická služba upravená tímto zákonem musí být vykonávána na základě smlouvy (§ 5 zákona o dobrovolnické službě). Dobrovolnická služba dle tohoto zákona proto nemůže být liberalitou (pro nesplnění třetího znaku) a pro účely této diplomové práce tedy není relevantní.

Naproti tomu velký význam pro liberalitu a jejich odlišení od pracovněprávních vztahů má zákon č. 365/2011 Sb., kterým byl ke dni 1. 1. 2012 novelizován zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, zejména jeho ust. § 2, které vymezuje závislou práci.

Vymezení závislé práce je zcela klíčové, neboť veškerá činnost, která naplňuje zákonné znaky závislé práce, musí být dle ust. § 3 zákoníku práce vykonávána výlučně v základním pracovněprávním vztahu (případně ve služebním poměru).⁸⁹

Před účinnost předmětné novely platilo, že za závislou práci se považovala jen taková práce, která byla (mimo jiné) vykonávána za mzdu, plat nebo odměnu za práci.⁹⁰

Po novele přestala být úplatnost pojmovým znakem závislé práce.⁹¹ Namísto toho bylo placení za odvedenou práci nově pojato jako povinnost, která zaměstnavateli vzniká, pokud pro něj jiná osoba vykonává závislou práci.⁹²

---

⁸⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 198/2002 Sb.

⁸⁹ Dle ust. § 3 zákoníku práce: „*Závislá práce může být vykonávána výlučně v základním pracovněprávním vztahu, není-li upravena zvláštními právními předpisy. Základními pracovněprávními vztahy jsou pracovní poměr a právní vztahy založené dohodami o pracích konaných mimo pracovní poměr.*“

⁹⁰ Dle ust. § 2 odst. 4 zákoníku práce (ve znění do 31. 12. 2011): „*Za závislou práci (...) se považuje výlučně osobní výkon práce zaměstnance pro zaměstnavatele, podle pokynů zaměstnavatele, jeho jménem, za mzdu, plat nebo odměnu za práci, v pracovní době nebo jinak stanovené nebo dohodnuté době na pracovišti zaměstnavatele, popřípadě na jiném dohodnutém místě, na náklady zaměstnavatele a na jeho odpovědnost.*“

⁹¹ Dle ust. § 2 odst. 1 zákoníku práce (ve znění od 1. 1. 2012): „*Závislou prací je práce, která je vykonávána ve vztahu nadřízenosti zaměstnavatele a podřízenosti zaměstnance, jménem zaměstnavatele, podle pokynů zaměstnavatele a zaměstnanec ji pro zaměstnavatele vykonává osobně.*“

⁹² Dle ust. § 2 odst. 2 zákoníku práce (ve znění od 1. 1. 2012): „*Závislá práce musí být vykonávána za mzdu, plat nebo odměnu za práci, na náklady a odpovědnost zaměstnavatele, v pracovní době na pracovišti zaměstnavatele, popřípadě na jiném dohodnutém místě.*“

V důsledku této změny hrozilo, že i bezplatná dobrovolnická práce bude posouzena jako závislá práce a její výkon mimo základní pracovněprávní vztah (případně služební poměr) bude postihován jako výkon nelegální práce dle ust. § 5 písm. e) bod 1. zákona o zaměstnanosti.⁹³

Právě takovým případem se zabýval Nejvyšší správní soud v rozsudku ze dne 13.2.2014, čj. 6 Ads 46/2013-35, č. 3027/2014 Sb. NSS.

Skutkově se případ týkal situace, kdy oblastní inspektorát práce vykonal kontrolu v prodejně textilu. V prodejně byla přítomna pouze neteř majitelky prodejny, přičemž podle kontrolního pracovníka neteř obsluhovala zákazníky, kasírovala peníze a vydávala zboží, aniž by měla s majitelkou prodejny uzavřenu pracovní smlouvu, dohodu o pracovní činnosti nebo dohodu o provedení práce. Majitelka uvedla, že svou neteř nezaměstnává (není její nadřízenou, nestanovuje jí pracovní dobu ani neplatí žádnou odměnu) a že jí neteř pouze hlídá prodejnu v době, kdy je ona sama nepřítomna (v době kontroly měla být majitelka na obědě).

Oblastní inspektorát práce věc posoudil tak, že i na takovou krátkodobou výpomoc je nutné uzavřít přinejmenším dohodu o provedení práce, jinak se jedná o výkon nelegální práce. Proto zahájil správní řízení a udělil pokutu. Odvolání bylo nadřízeným správním orgánem zamítnuto a zamítnuta byla i správní žaloba. Následovala kasační stížnost, které Nejvyšší správní soud vyhověl:

„Pojem závislá práce tak musí být vykládán tak, aby obsáhl veškeré formy zastřených pracovních vztahů, stejně jako práci vykonávanou bez náležité protihodnoty, např. práci ‚na zkoušku‘ nebo práci vykonávanou pod hrozbou násilí či jiné újmy. Zároveň však nesmí tento pojem zcela ztratit obrysy, aby správní orgány nezaměňovaly závislou práci s ryze obchodními vztahy, s nefalšovaným samostatným podnikáním nebo s upřímnou mezilidskou výpomocí, ať již v podobě úsluhy blízkému člověku či nezištné laskavosti (...) Platí tedy, že když určitá osoba vykonává danou činnost pro jinou osobu dobrovolně a zároveň s vědomím, že protistraně nevzniká závazek poskytnout jí jakoukoliv protihodnotu (resp. nepodaří-li se prokázat opak), půjde zpravidla o přátelskou výpomoc či dobrovolnickou činnost (...) vzájemná mezilidská výpomoc či ryzí dobrovolnická činnost byly a jsou součástí sociální reality, kterou nemůže právo ignorovat, anebo dokonce popírat. Jde o vztahy přirozené a žádoucí, jež nemohou být demokratickým právním státem postihovány.“⁹⁴

⁹³ Dle ust. § 5 písm. e) bod 1. zákona o zaměstnanosti: „Pro účely tohoto zákona se rozumí nelegální prací závislá práce vykonávaná fyzickou osobou mimo pracovněprávní vztah“.

⁹⁴ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 13.2.2014, čj. 6 Ads 46/2013-35, č. 3027/2014 Sb. NSS.

Přestože v rozsudku není pojem „liberalita“ výslovně zmíněn, je zřejmé, že jednání popsané v citovaném rozsudku pomocí slov „výpomoc“, „úsluha“ či „nezištná laskavost“ zpravidla naplní znaky liberalit, jak jsou vymezeny v úvodu této práce (štedrost, dobrovolnost, absence závazku).

Dále je potřebné upozornit, že klíčovými hledisky, jak odlišit liberalitu od závislé práce, která ze zákona musí být vykonávána v rámci pracovního poměru (anebo jiného pracovněprávního závazku), jsou dle citovaného rozsudku subjektivní okolnosti na straně potenciálního zaměstnance. Tedy skutečnost, že práci hodlá vykonávat dobrovolně a s vědomím, že druhé straně nevzniká povinnost poskytnout mu jakoukoliv protihodnotu (která může spočívat i v tom, že ho později zaměstná).

3. 6 Dílčí shrnutí

Cílem předchozích kapitol bylo nalézt odpovědi na následující otázky:

- 1) Na základě jakých kritérií byla stanovena hranice mezi liberalitami a závazky?
- 2) Jaká konkrétní jednání naplňovala shora uvedené vymezení liberalit?
- 3) Jaké sporné otázky v souvislosti s liberalitami vznikají (v čem se pojetí liberalit liší mezi jednotlivými autory, případně jaké vnitřní spory obsahuje pojetí liberalit v díle určitého autora)?

Ad 1) V kapitole 2. 5 uvádím, že prvorepubliková literatura i judikatura se přikláněly k názoru, že rozhodující jsou subjektivní okolnosti na straně jednajících osob (zejména otázka, zda jednající osoby projeví vůli zřídit závazek). Jedinou podstatou výjimku tvořila výprosa.

Nyní takto stručně odpovědět nelze. Důvodem je jednak větší názorová pluralita, jednak skutečnost, že literatura ani judikatura mnohdy vůbec nevzaly v úvahu, že by určité jednání mohlo být považováno za liberalitu (tudíž logicky ani nestanovily kritéria, jak odlišit liberalitu od závazků).

V porovnání s obdobím první republiky je nicméně zřejmé, že výrazně posílil myšlenkový proud, který zdůrazňoval význam objektivních okolností, které provázely jednání zúčastněných osob (a naopak zpochybňoval relevanci toho, jak situaci subjektivně vnímaly zúčastněné osoby).

Spornou (či spíše nevyjasněnou) otázkou dále zůstalo, jak odlišit výprosu od (vý)půjčky. Zatímco v období první republiky se výprosa od závazku ze smlouvy o půjčce odlišovala tím, že nebyla určena doba ani účel dočasného přenechání věci druhému, v pozdějším období toto kritérium ztratilo význam, neboť i smlouva o (vý)půjčce mohla být dle literatury a judikatury uzavřena, aniž by byla ujednána doba/účel přenechání věci.

V neposlední řadě značně specifická situace nastala v případě uhrazení cizího dluhu. Zatímco prvorepubliková literatura a judikatura vycházely z názoru, že rozhodující je úmysl třetí osoby, která za dlužníka plní, pozdější judikatura i literatura přestaly považovat úmysl třetí osoby za relevantní. Namísto toho z nich vyplývalo, že uhrazení cizího dluhu by mohlo představovat liberalitu pouze při souběhu více okolností, kdy zejména bylo nutné, aby třetí osoba plnila dluh proti vůli dlužníka a aby současně věřitel o nesouhlasu dlužníka nevěděl.

Ad 2) Oproti období první republiky došlo k určitému zúžení okruhu případů, které bylo s ohledem na znění právních předpisů a jejich výklad možné označit za liberalitu. Zmíněné zúžení se týká zejména výprosy a jednostranného uhrazení cizího dluhu.

V případě výprosy je důvodem skutečnost, že absence ujednání o době/účelu přenechání věci přestala být znakem, který ji odlišoval od (vý)půjčky.

V případě jednostranného uhrazení cizího dluhu je pak důvodem skutečnost, že dobová literatura a judikatura vykládaly příslušné zákonné ustanovení způsobem, kvůli kterému uhrazení cizího dluhu téměř vždy vedlo ke vzniku závazku z bezdůvodného obohacení.

Ad 3) Patrně nejpodstatnějším sporem, který vyplývá z předchozích kapitol, je otázka, zda liberalita stojí v opozici pouze vůči závazkům, anebo zda stojí v opozici vůči veškerým právním jednáním (resp. úkonům).

Zatímco v období první republiky byly liberality vymezovány vůči konkrétním závazkům, v období zkoumaném v této části byly mnohdy stavěny do opozice vůči veškerým právním jednáním (resp. úkonům).

Druhým podstatným sporem (zmíněným již výše) je otázka, zda jsou pro odlišení liberalit od závazků/právních úkonů rozhodující subjektivní okolnosti na straně jednajících osob (zejména přítomnost či absence úmyslu právně se vázat), anebo naopak objektivní okolnosti (např. hospodářský význam služby anebo existence manželství).

Připomenout lze zejména spor o otázku, zda mezi manželi může být uzavřena smlouva o dílo (anebo dojít k bezdůvodnému obohacení) v situaci, kdy manžel provádí stavební úpravy domu, který se nachází ve výlučném vlastnictví jeho manželky. Obecné soudy případ posoudily v zásadě tak, že se jednalo o plnění povinností vyplývajících z manželství, tudíž závazek ze smlouvy o dílo ani z bezdůvodného obohacení nevznikl (Ústavní soud byl naopak názoru, že závazek může vzniknout i mezi manželi, kdy rozhodující je úmysl stran).

V této souvislosti je vhodné připomenout i prvorepublikovou judikaturu, která vycházela z názoru, že samotné příbuzenství (anebo jiný blízkých vztah mezi zúčastněnými osobami) sám o sobě vznik závazku nevylučuje. Může však založit vyvratitelnou domněnku, že osoby vznik závazku nesledovaly.

4. Liberality po rekodifikaci

K 1. 1. 2014 nabyl účinnosti zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který, jak vyplývá z důvodové zprávy, existenci liberalit výslovně připouští.

4. 1 Liberality a darování

Na prvním místě je potřebné zmínit ust. § 2055 odst. 2 obč. zák., které stanoví že „*plnění z pouhé společenské služby není darováním, je-li z chování stran zřejmé, že se nechtějí smluvně vázat.*“

Důvodová zpráva k předmětnému ustanovení uvádí, že „*osnova odlišuje darování a ostatní liberality, které jsou bez právních následků. Podstata darování je v tom, že dárce převede věc obdarovanému bezplatně do vlastnictví nebo slíbí tak učinit, a obdarovaný dar nebo slib daru přijme. Pojmovým znakem darovací smlouvy jsou takové projevy vůle dárce a obdarovaného, z nichž je smluvníkům zřejmé, že na sebe berou právní závazek, a konsens těchto projevů. Naproti tomu u jiných liberalit není vůle stran smluvně se vázat. Proto také na ně nelze vztáhnout ustanovení o darování.*“⁹⁵

Z důvodové zprávy tedy vyplývají 2 základní myšlenky:

a) Plnění ze společenské služby nemá právní následky. Autor důvodové zprávy se tedy patrně přiklání k názorovému proudu, dle kterého liberality stojí v opozici vůči veškerým právním jednáním (nikoliv jen vůči závazkům).

Ze samotného zákonného znění tato myšlenka nicméně nevyplývá. Ust. § 2055 odst. 2 obč. zák. totiž liberality (resp. společenské služby) vymezuje pouze vůči darování jakožto závazku, nikoliv vůči veškerým právním jednáním.

b) Pro odlišení darování od liberalit je rozhodující přítomnost animu contrahendi, tedy ke vzniku darování je třeba, aby smluvním stranám bylo zřejmé, že na sebe berou právní závazek (rozhodující tedy nejsou samotné objektivní okolnosti, za nichž strany jednají).

---

⁹⁵ Důvodová zpráva k ust. § 2055 zákona č. 89/2012 Sb.

Pokud jde o výklad předmětného ustanovení, dle komentáře V. Bednáře je v případě společenské úsluhy třeba vycházet z toho, že se strany nechtějí nijak smluvně vázat a jejich jednání vychází jen z běžného života, např. se jedná o pozvání na oběd či večeři.⁹⁶

Dle M. Janouška jsou liberalitu projevy neprávnické povahy, kdy chybí úmysl stran vyvolat právní následky, přičemž příkladem může být pozvání na kulturní událost, příležitostné darování v rodinném kruhu nebo manželská výpomoc.⁹⁷

Dle D. Elischerova ustanovení směřuje k distinkci mezi darováním jako závazkem a plněním z pouhé společenské úsluhy (např. poskytnutí spropitného), kde absentuje úmysl stran zavázat se (*animus contrahendi*).⁹⁸

Výše uvedeným rozporům mezi zněním důvodové zprávy a textu zákona se žádný komentář výslovně nezabýval.

4. 2 Liberalitu a bezdůvodné obohacení

Druhým ustanovením, v souvislosti s nímž důvodová zpráva zmiňuje liberalitu, je ust. § 2992 obč. zák.:

„Byl-li splněn dluh, a to i předčasně, nebylo-li uplatněno právo, ač uplatněno být mohlo, nebo učinila-li jedna osoba něco ve svém výlučném a osobním zájmu či na vlastní nebezpečí, nevzniká povinnost obohacení vydat; to platí i v případě, že jedna osoba obohatí druhou s úmyslem ji obdarovat nebo obohatit bez úmyslu právně se vázat.“

Důvodová zpráva k předmětnému ustanovení uvádí, že vydání bezdůvodného obohacení se nemůže domáhat osoba, která obohatila jiného *„na vlastní riziko (např. jedna osoba bezúplatně plní druhé v očekávání výhody, protislužby nebo jiného prospěchu, aniž je k tomu příjemce právně zavázán). Obdobné musí platit, je-li plněno s úmyslem obohatit jiného, ať již darem nebo ze slušnosti nebo mravní povinnosti, popřípadě jinou liberalitou.“*⁹⁹

---

⁹⁶ Bednář, V., Kasík, P. In: Hulmák, M., 2014. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář, V Praze: C.H. Beck, str. 2.

⁹⁷ Janoušek, M. In: Petrov, J., 2017. Občanský zákoník: komentář, V Praze: C.H. Beck, str. 2088.

⁹⁸ Elischer, D. In: Švestka, J., 2014. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V., V Praze: Wolters Kluwer, str. 630-31.

⁹⁹ Důvodová zpráva k ust. § 2992 zákona č. 89/2012 Sb.

Předmětné ustanovení se dle mého názoru vztahuje k případům, kdy dochází k jednostrannému obohacení druhé osoby bez jejího souhlasu (např. k uhrazení cizího dluhu v darovacím úmyslu a bez souhlasu dlužníka, případně i proti jeho vůli).

Naopak nedopadá na případy, kdy vzniká závazek z darovací smlouvy dle ust. § 2055 odst. 1 obč. zák. (neboť v takovém případě dochází na základě shodné vůle stran k uzavření smlouvy, která je právním důvodem plnění, tudíž sama o sobě vylučuje možnost vzniku bezdůvodného obohacení; speciální ustanovení o výluce by proto bylo nadbytečné).

J. Petrov uvádí, že předmětné ustanovení upravuje takové liberality, jako je např. rozdělení se se spolužákem o svačinu, svezení souseda do města nebo ponechání spropitného na stole.¹⁰⁰

D. Sedláček k předmětnému ustanovení pouze stručně uvádí, že obohacení nevzniká v případě, kdy jedna osoba obohatí druhou v rámci tzv. společenské služby.¹⁰¹

Dle J. Eliáše se ustanovení vztahuje na případy, kdy s ohledem na vůli osoby, která poskytuje plnění, nelze usuzovat, že by poskytnutí plnění představovalo nežádoucí nebo nechtěný zásah do její majetkové sféry.¹⁰²

V jiném díle nicméně J. Eliáš a kol. doplňuje, že současně je nutné vyvarovat se toho, aby dosah předmětného liberačního důvodu nebyl nemístě rozšiřován. Proto na plnění, jejichž cena se vymyká relaci běžných laskavostí, nelze již zpravidla pohlížet jako na společenskou službu a je nutné pečlivě zkoumat, zda nedošlo k utvoření darovací smlouvy nebo podobného právního jednání. Pokud např. mezi stranami dojde ke značnému majetkovému přesunu v podobě rekonstrukce společně obývaného domu, jenž je ve vlastnictví pouze jedné z nich, je nutné zkoumat, zda plnění nebylo poskytnuto např. na základě neformálně uzavřené dohody upravující společné soužití.¹⁰³

Nejobsáhleji se předmětnému ustanovení věnují F. Melzer a K. Csach, dle kterých dopadá na liberalitu v užším smyslu, tj. na společenskou službu (za jejichž znak považují absenci vůle vyvolat právní následky). Tím se konkretizuje obecné ust. § 2991 obč. zák.,¹⁰⁴ neboť poskytnutí společenské služby není právním důvodem (je však dostatečným spravedlivým důvodem, který

---

¹⁰⁰ Petrov, J. In: Hulmák, M., 2014. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář, V Praze: C.H. Beck, str. 1915.

¹⁰¹ Sedláček, D. In: Petrov, J., 2017. Občanský zákoník: komentář, V Praze: C.H. Beck, str. 2973.

¹⁰² Eliáš, J. In: Švestka, J., 2014. Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI., V Praze: Wolters Kluwer, str. 1254.

¹⁰³ Eliáš, J., Brim, L. & Adamová, H., 2016. Bezdůvodné obohacení, Praha: Wolters Kluwer, str. 63.

¹⁰⁴ Dle ust. § 2991 odst. 1 obč. zák.: „*Kdo se na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohatí, musí ochuzenému vydat, oč se obohatil.*“

justifikuje ponechání si nabytého obohacení). Dle autorů je ale třeba zdůraznit, že pokud vůle stran směřuje k převodu vlastnického práva (právnímu jednání), pak je pojmově vyloučeno, aby se jednalo o společenskou úsluhu (neboť vůle směřuje k právním následkům v podobě převodu vlastnického práva). Z toho ale vyplývá, že i běžné dárky k Vánocům jsou skutečným darováním (nikoliv pouhou společenskou úsluhou). Pokud bychom vycházeli z toho, že obdarovaný obdržel dar jen na základě společenské úsluhy, nemohlo by dojít ke smluvnímu nabytí vlastnictví příjemcem (kvůli absenci smlouvy), vlastníkem by byl stále dárce a ten by mohl uplatnit věcněprávní reivindikaci (vzhledem k tomu, že komentované ustanovení vylučuje pouze nároky z bezdůvodného obohacení).¹⁰⁵

Posledně citovaní autoři tedy upozornili na zjevný rozpor, kdy na jednu stranu bývají mezi liberalitu řazena jednání, která směřují k převedení vlastnického práva, ale současně jsou liberalitu vymezovány jakožto jednání neprávní povahy, která nemají žádné právní následky. Řešení této otázky se věnuji v kapitole 5. 2 níže.

4. 3 Liberality a výprosa

Jak vyplývá z kapitol č. 2. 2 a 3. 3, výprosa byla již od dob ABGB považována judikaturou za případ, kdy dochází k dočasnému přenechání věci jinému, aniž by tím byl založen závazek z jakékoliv smlouvy. Při splnění dalších podmínek se proto mohlo jednat o liberalitu, jak je vymezena v úvodu této diplomové práce.

Občanský zákoník nicméně toto dlouhodobé pojetí výprosů narušuje, když ji systematicky řadí mezi závazky z právních jednání.

Důvodová zpráva k tomu uvádí, že „*platný občanský zákoník upravuje jen výpůjčku (§ 659 an.). Výprosa (precarium) se od výpůjčky liší především tím, že při výprose není dohodnuta doba, po kterou může výprosník bezplatně užívat půjčitelovu věc, takže ji půjčitel může žádat zpět kdykoli podle libosti. Vzhledem k četnému výskytu úmluv tohoto typu v běžném občanském životě se jeví jako vhodné upravit výslovně i prekariární smlouvu, protože konstrukce nepojmenované smlouvy neunesla jednoznačně právní řešení určitých otázek, zejména pokud se jedná o náhradu škody a o řešení otázky, zda náhrada daná půjčiteli za ztracenou věc zbavuje výprosníka povinnosti věc, nalezne-li se později, půjčiteli vrátit.*“¹⁰⁶

---

¹⁰⁵ Melzer, F., Csach, K. In: Melzer, F., 2018. Občanský zákoník - velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, str. 1391-94.

¹⁰⁶ Důvodová zpráva k ust. § 2189 až 2192 zákona č. 89/2012 Sb.

S textem důvodové zprávy nelze souhlasit.

Tvrzení, že se výprosa od (vý)půjčky odlišuje absencí dohody o době užívání věci, je správné pouze ve vztahu k ABGB, nikoliv však ve vztahu k OZ 1950 ani OZ 1964. Taktéž je třeba rozporovat tu část důvodové zprávy, která výprosu označuje za smlouvu. Jak jsem již uvedl výše, judikatura konstantně vycházela z přesně opačného pojetí, dle něhož výprosa smlouvou není (srov. kapitoly č. 2. 2 a 3. 3).

Komentářová literatura nicméně jednomyslně konstatuje, že výprosa dle ust. § 2189 a násl. obč. zák. je založena smlouvou.

Konkrétně dle T. Kindla a A. Šímy se výprosou rozumí dobrovolné poskytnutí vlastní věci ve prospěch jiného, aniž by tato osoba nabývala nároku na užívání věci, přičemž výprosu lze považovat za smlouvu.¹⁰⁷

P. Hubková uvádí, že výprosa je reálný (nikoliv konsenzuální) kontrakt, tudíž je ke vzniku této smlouvy potřeba vedle shody na obsahu smlouvy i přenechání věci druhé straně.¹⁰⁸

M. Hulmák pak uvádí, že výprosa je (sice) smluvním závazkem, nicméně není vyloučeno, aby došlo k přenechání věci k bezplatnému užití, aniž by byla přítomna vůle stran právně se vázat, přičemž v takovém případě jde o společenskou úsluhu dle ust. § 2055 odst. 2 obč. zák.¹⁰⁹

---

¹⁰⁷ Kindl, T., Šíma, A. In: Švestka, J., 2014. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V., V Praze: Wolters Kluwer, str. 1046.

¹⁰⁸ Hubková, P. In: Petrov, J., 2017. Občanský zákoník: komentář, V Praze: C.H. Beck, str. 2219.

¹⁰⁹ Hulmák, M. In: Hulmák, M., 2014. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář, V Praze: C.H. Beck, str. 189.

5. Sporné otázky

Přestože liberalita jsou součástí českého (resp. československého) právního myšlení již přinejmenším sto let, z předcházejících kapitol vyplývá, že mnohé i zcela základní otázky nejsou jednoznačně nebo důsledně vyřešeny. Jedná se zejména o následující (částečně se překrývající) otázky:

- 1) Mohou být liberalita právním jednáním?
- 2) Mohou být liberalita smlouvou?
- 3) Může být předmětem liberalit i plnění vyšší majetkové hodnoty?
- 4) Jsou pro odlišení liberalit od závazků (resp. právního jednání) rozhodné subjektivní, nebo objektivní okolnosti?
- 5) Může být výprosa liberalitou?

5. 1 Vztah liberalit k právnímu jednání

Základním ustanovením, které upravuje právní jednání, je ust. § 545 obč. zák.¹¹⁰

Předmětné ustanovení sice výslovně nevymezuje pojem „*právní jednání*“ (pouze stanoví, jaké vyvolává následky), nicméně dle důvodové zprávy „*z vazby tohoto ustanovení k § 551 plyne, že právně - tedy způsobem právem aprobovaným - jedná osoba projevující vůli konáním nebo opomenutím, a to, jak je zřejmé z § 551 a násl., nejen vážně a svobodně, ale také dostatečně určitě a srozumitelně.*“¹¹¹

Komentářová literatura k tomu doplňuje, že „*v české civilní teorii se tradičně rozlišují pojmové znaky a náležitosti právního jednání. Pojmovými znaky právního jednání jsou projev vůle jednajícího, zaměření projevu vůle na vyvolání právních následků a aprobace takového projevu vůle právním řádem.*“¹¹²

---

¹¹⁰ Dle ust. § 545 obč. zák.: „*Právní jednání vyvolává právní následky, které jsou v něm vyjádřeny, jakož i právní následky plynoucí ze zákona, dobrých mravů, zvyklostí a zavedené praxe stran.*“

¹¹¹ Důvodová zpráva k ust. § 545 až 554 zákona č. 89/2012 Sb.

¹¹² Handlar, J. In: Lavický, P., 2014. Občanský zákoník I. Závazkové právo. Obecná část (§ 1-654). Komentář, V Praze: C.H. Beck, str. 1941.

Klíčová otázka tedy zní: Mohou existovat projevy vůle (právem aprobované a zaměřené na vyvolání právních následků), které současně splňují znaky liberalit?

V literatuře a judikatuře lze k této otázce vysledovat různé přístupy:

První z nich (patrný zejména v době platnosti OZ 1964) o liberalitách hovoří jako o projevech mimoprávní povahy, které (na rozdíl od právních jednání, resp. úkonů) nemají žádné účinky v oblasti práva a které působí pouze v morální sféře (typicky např. pozvání na večeři).

Další přístup (patrný zejména v období první republiky) vymezoval liberalitu nikoliv vůči právnímu jednání jako takovému, ale vymezoval je vůči konkrétním závazkům (např. vůči darování nebo závazkům z bezdůvodného obohacení).

Vztahem liberalit a samotného právního jednání se doboví autoři důsledně nezabývali.¹¹³ V některých případech nicméně byly za liberalitu označeny i případy, které právní následky zjevně měly. Např. J. Sedláček připouštěl, že liberalitou může být jednostranné uhrazení cizího dluhu (pokud bylo učiněno bez výhrady regresu), tedy projev vůle, který byl právem aprobovaný a který byl zaměřen na vyvolání právního následku (zániku dluhu).

Lze nalézt i názor, dle kterého je pojetí právního jednání dle občanského zákoníku natolik široké, že zahrnuje i liberalitu. Důvodem je ust. § 3 odst. 2 písm. d) obč. zák., dle kterého „*dany slib zavazuje*“, z něhož může vyplývat, že i pozvání slečny na večeři jednající osobu zavazuje (přestože by praktické vymáhání takovýchto společenských úsluh vedlo k absurdním následkům).¹¹⁴

Dle mého názoru je možné liberalitu rozdělit do dvou základních skupin:

a) První z těchto skupin tvoří taková jednání jako pozvání na večeři, pomoc s nákupem nemohoucí osobě a zpravidla i jednorázové poskytnutí přístřeší známému.

Na tyto případy se dle mého názoru bude zpravidla vztahovat ust. § 552 obč. zák.¹¹⁵ Komentářová literatura předmětné ustanovení vykládá tak, že „*právní jednání je projev vůle*

---

¹¹³ Tato skutečnost mohla mít svůj původ i v tom, že ABGB s pojmem „právní jednání“ dlouhodobě příliš nepochoval. To je patrné zejména z ust. § 859, které bylo základním ustanovením upravujícím závazky. Toto ustanovení po více než 100 let platnosti ABGB v zásadě uvádělo, že závazky vznikají přímo ze zákona, ze smlouvy nebo z utržené škody. Teprve po novelizaci, která nabyla účinnosti dne 1. 1. 1917, bylo slovo „smlouva“ nahrazeno slovy „právní jednání“.

¹¹⁴ Ruban, R., Koukal, P. Několik poznámek k otázce nicotnosti v občanském právu. Právní rozhledy. 2011, č. 23, str. 857-864.

¹¹⁵ Dle ust. § 552 obč. zák.: „*O právní jednání nejde, nebyla-li zjevně projevována vážná vůle.*“

zaměřený na vyvolání právních následků. Zaměření na vyvolání právních následků znamená, že jednatel chce svým projevem vůle způsobit odpovídající právní následky, tedy že projevuje vůli proto, aby takové právní následky vyvolal. Projev vůle, který není zaměřen na vyvolání právních následků, není právním jednáním, byť by jinak jeho znaky naplňoval.“¹¹⁶

Přičemž ve vztahu k adresátovi projevené vůle „*lze uzavřít, že nedostatek vážnosti vůle je právně relevantní, pokud byl druhé straně znám, nebo vyplývá z okolností, za kterých byl projev vůle učiněn, v opačném případě je jednatel projevem vůle vázán, i kdyby jej sám jako závazný nezamýšlel. Tento závěr platí obecně pro všechny případy nevážné vůle, tedy jak pro jednání simulovaná, tak pro případy nevážné vůle, kdy jednatel nechce vyvolat dojem právního jednání (projev vůle v žertu, v nadsázce apod.).*“¹¹⁷

A právě výše uvedené případy budou zpravidla představovat jednání, kdy jednatel zjevně neprojevil vůli být právně vázán, přičemž tato absence vůle k právním následkům bude za běžných okolností známa i adresátovi projevené vůle.

Z toho důvodu i výše citovaný příklad s pozváním slečny na večeri nevyvolá žádné právní následky, neboť zúčastněným osobám bude zjevné, že daný slib nebyl učiněn v úmyslu být právně vázán.

b) Druhou skupinu tvoří ty dobrovolné projevy štědrosti, které sice nevedou ke vzniku žádného nového závazku (kdyby k němu vedly, byl by popřen třetí pojmový znak liberalit), nicméně mohou mít účinky v oblasti věcných práv, případně i v oblasti práva obligačního.

O liberalitách, které mají účinky v oblasti věcných práv, pojednávám v následující kapitole (5. 2), na kterou tímto kvůli kontextu odkazuji.

Příkladem liberalit, které mají účinky v oblasti obligačního práva, může být zejména dobrovolné zaplacení cizího dluhu, k němuž došlo jednostranným jednáním třetí osoby (tedy bez souhlasu dlužníka a bez předchozího smluvního ujednání s věřitelem) a v darovacím úmyslu.

V tomto případě nevzniká ani závazek z darovací smlouvy (neboť tu není smluvní konsenzus mezi třetí osobou a dlužníkem), ani závazek z bezdůvodného obohacení (neboť ho v případě darovacího úmyslu vylučuje ust. § 2992 in fine obč. zák.).

---

¹¹⁶ Handlar, J. In: Lavický, P., op. cit., str. 1970.

¹¹⁷ Tamtéž, str. 1974.

Současně jsou splněny i všechny 3 znaky liberalit, jak jsou vymezeny v úvodu této práce. Zejména je třeba upozornit na třetí znak (absence vzniku závazku), neboť vzhledem k důvodům uvedeným v předchozím odstavci tu nevzniká žádný nový závazek (pouze, pokud věřitel plnění přijme, zaniká závazek mezi dlužníkem a věřitelem, což však naplnění pojmových znaků liberalit nebrání).

Závěr, že liberality mohou být právním jednáním, ostatně podporuje i samotná systematika občanského zákoníku, kdy jsou liberality vymezeny vůči konkrétním závazkům (tj. vůči darování v ust. § 2055 odst. 2 a vůči závazkům z bezdůvodného obohacení v ust. § 2992), nikoliv vůči právnímu jednání jako takovému.

5. 2 Vztah liberalit ke smlouvám

Jak jsem uvedl výše, liberality mohou mít právní účinky i v oblasti věcných práv. Běžně uváděním příkladem liberalit totiž bývá např. zaplacení spropitného v restauraci či kadeřnictví, poskytnutí almužny žebrákovi nebo běžná narozeninová či vánoční darování.

Ve všech těchto případech je zjevné, že vůle jednajících osob směřuje k převedení vlastnického práva, přičemž neexistuje rozumný důvod, proč by taková vůle nemohla být právním řádem aprobována.

V důsledku toho vzniká otázka, jak převedení vlastnického práva v těchto případech právně odůvodnit?

Před zodpovězením této otázky považuji za vhodné zmínit, že důvodová zpráva k občanskému zákoníku se jedním z výše uvedených příkladů (spropitným) zabývá, když uvádí, že právě spropitné je jedním z důvodů, proč bylo bezdůvodné obohacení nově vymezeno jako takové obohacení, k němuž došlo na úkor jiného „*bez spravedlivého důvodu*“.

Důvodová zpráva konkrétně uvádí, že „*jaké obohacení je ospravedlněné a jaké nikoli, nelze usuzovat jen z existence nebo neexistence právního důvodu, ale i ze zásad slušnosti a zvyklostí soukromého života (např. spropitné se poskytuje bez právního důvodu, ale přesto nejde o bezdůvodné obohacení)*“.¹¹⁸

Takové odůvodnění považuji jednak za chybné, jednak za nedůsledné. Nedůsledné z toho důvodu, že se zaměřuje pouze na otázku, jak vyloučit nárok na vydání spropitného z titulu

---

¹¹⁸ Důvodová zpráva k ust. § 2991 zákona č. 89/2012 Sb.

bezodůvodného obohacení, nezabývá se však již otázkou, komu náleží vlastnické právo ke spropitnému (nemluvě o možnosti věcněprávní reivindikace, jak upozorňují výše citovaní F.Melzer a K. Csach).

Za chybné jej považují proto, neboť i v případě zaplacení spropitného (jakož i v případě poskytnutí almužny žebrákovi a v případě běžných narozeninových a vánočních darování) lze dle mého názoru dovést existenci právního důvodu, na základě kterého dochází k převedení vlastnického práva (tudíž není nutné zavádět „*spravedlivý důvod*“).

Jediné racionální řešení, jak v těchto případech odůvodnit převedení vlastnického práva, dle mého názoru spočívá v závěru, že k němu dochází na základě darovací smlouvy (ve smyslu konsenzuálního právního jednání, kterým strany projeví vůli bezplatně převést vlastnické právo k určité věci z dárce na obdarovaného).

V této souvislosti je nutné se vypořádat zejména s ust. § 1724 odst. 1 obč. zák., které stanoví, že „*smlouvou projevují strany vůli zřídit mezi sebou závazek a řídit se obsahem smlouvy.*“

Pokud by totiž uzavření každé smlouvy vedlo ke vzniku závazku, nemohl by nikdy být splněn třetí pojmových znak liberalit (jednající osoby nesledují vznik nového závazkového vztahu a ani právní řád s jejich jednáním vznik závazku nespojuje).

Dle mého názoru se nicméně citované ustanovení nevztahuje na každou smlouvu (ve smyslu konsenzuálního právního jednání), ale pouze na obligační smlouvy (čemuž ostatně odpovídá jeho systematické zařazení do části čtvrté občanského zákoníku, který upravuje relativní majetková práva).

Starší i současná doktrína vedle obligačních smluv zná i jiné druhy smluv, zejména smlouvy věcné/věcněprávní.

Z prvorepublikových autorů lze citovat zejména J. Krčmáře:

„Smlouvou obligační nazýváme právní jednání dvojstranné, které způsobuje obligační závazek strany jedné neb obou (...) Seznali jsme, že obligační smlouvy (...) jsou nutně smlouvami kausálními, že tedy jsou charakterisovány určitou kausou, a že tato kausa určuje jejich následky (...) Vlastnosti svrchu uvedené jsou však smlouvám obligačním společny s jinými smlouvami, jejichž obsahem není dání a přijetí slibu, nýbrž disposice majetkem, zejména se smlouvami věcnými (...) Při smlouvách obligačních rozhoduje především kausa smlouvy o modalitách závazku. Z věcné však smlouvy, t. j. takové, při které nedošlo ke slibům, nýbrž přímo k plnění,

vzejdou především určité následky právní (...), při kterých je zpravidla lhostejno, o jakou kausu se smlouva opírá. Jde-li o smlouvu, kterou podle dohody stran se převádí vlastnictví (...), nebude pokud se týká hlavního následky smlouvy (t. j. pokud týká se otázky, zdali vlastnictví přešlo) zpravidla (...) významno, zdali převod dál se pro emptore, pro donato, pro dote, credendi nebo solvendi causa“.¹¹⁹

Pokud jde o pozdější vývoj, J. Spáčil uvádí, že „pro období od roku 1950 je charakteristické, že došlo k opuštění dříve běžně užívaného pojmu ‚věcná smlouva‘ (...) naše právní věda až do počátku padesátých let tohoto století běžně uznávala existenci věcných úkonů a zejména věcných smluv, které nemají za následek vznik závazků, ale vedou přímo ke změně ve vlastnických poměrech (...) Závěrem lze konstatovat, že převod vlastnického práva je realizován vždy na základě věcné smlouvy o převodu vlastnictví (...) Tato věcná smlouva může být uzavřena proto, že převodci vznikla povinnost převést vlastnictví na základě obligační smlouvy; může však být uzavřena bez ohledu na předchozí obligaci.“¹²⁰

Existenci věcné smlouvy uznává i aktuální komentářová literatura, která k ust. § 1724 obč. zák. uvádí, že „i smlouva je však kategorií, která přesahuje rámec obligací. Nutno poukázat zejména na smlouvy veřejnoprávní, ale také věcněprávní.“¹²¹

S ohledem na výše uvedené se domnívám, že převod vlastnického práva u shora uvedených příkladů liberalit (předání spropitného, almužny, běžných dáreků) lze nejlépe vysvětlit tím, že k němu dochází na základě věcné (nikoliv obligační) darovací smlouvy, jejímž zákonným základem není ust. § 1724 odst. 1 obč. zák. (nýbrž obecné ust. § 545 obč. zák.).

Takové pojetí odpovídá i obvyklé vůli stran a běžnému vnímání situace. Je totiž zřejmé, že v uvedených případech směřuje vůle stran výlučně k převedení vlastnického práva, nikoliv k založení závazku z (obligační) darovací smlouvy, jehož existence by dárci (např. plátcí spropitného) zejména umožnila, aby v budoucnosti mohl odvolávat dary (poskytnuté spropitné) pro nouzi či pro nevděk.

S ohledem na výše uvedené se proto domnívám, že liberality mohou být nejen jednostranným právním jednáním (např. jednáním spočívajícím v uhrazení cizího dluhu v darovacím úmyslu),

---

¹¹⁹ Krčmář, J., op. cit., str. 8. 12-13

¹²⁰ Spáčil, J. Převod vlastnického práva tradicí a věcná smlouva. Časopis pro právní vědu a praxi. [Online]. 1993, č. 1, s. 93-104. [cit. 2019-10-13]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/10544>.

¹²¹ Pelikánová, I., Pelikán, R. In: Švestka, J., 2014. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V., V Praze: Wolters Kluwer, str. 8.

ale i právním jednáním vícestranným (v případě uzavření věcné smlouvy, na základě které nevzniká žádný závazek).

5. 3 Majetková hodnota předmětu liberalit

Jak vyplývá z předchozích kapitol, za liberality jsou zpravidla označována „malá“ faktická jednání, jejichž majetková hodnota je buď mizivá (např. nabídnutí cigarety), případně se pohybuje v rádech desítek či stovek korun (spropitné, almužna, běžné dárky).

Lze souhlasit, že v převážné většině případů předmětem liberalit skutečně bude plnění obdobně nízké majetkové hodnoty. V této souvislosti je nicméně vhodné poznamenat, že dle prvorepublikové judikatury byla za liberalitu považována mj. mnoholetá práce zletilých potomků v podniku svých rodičů nebo přenechání bytu jiné osobě výprosou.

Obojí může mít potenciálně vysokou hodnotu (v prvním případě kvůli hodnotě práce, za kterou by jinak náležela mzda, ve druhém případě kvůli nákladům, které by jinak bylo nutné vynaložit na placení nájemného nebo hypotečního úvěru).

Nicméně první případ není v současné době příliš obvyklý, zatímco výprosa byla systematicky zařazena mezi závazky, tudíž jí nelze řadit mezi liberality (resp. ji nelze mezi liberality řadit vždy, viz kapitola 5. 5).

Přesto se domnívám, že existují i případy, kdy předmětem liberality mohou být i plnění vysoké majetkové hodnoty. Takovým případem je zejména uhrazení cizího dluhu v darovacím úmyslu, k němuž došlo bez předchozího souhlasu dlužníka.

Absence souhlasu dlužníka je přitom klíčová. Kdyby totiž k uhrazení cizího dluhu došlo na základě předchozího ujednání s dlužníkem, mohl by v důsledku toho vzniknout závazek z darovací smlouvy (čímž by byl popřen třetí znak liberalit). Jak totiž vyplývá z judikatury Nejvyššího soudu, k poskytnutí daru může dojít i tou formou, že dárce za dlužníka uhradí s jeho souhlasem jeho dluh (případně jeho část):

„Odvolací soud vyslovil v napadeném rozsudku názor, že ani v případě, že by byla prokázána vůle žalobce spornou částku žalované darovat a vůle žalované tento dar přijmout, nebylo by možno uvažovat o řádném uzavření darovací smlouvy, neboť nedošlo k předání a přijetí předmětu daru a darovací smlouva měla mít proto písemnou formu. S tímto názorem se dovolací soud neztotožňuje. Právě zde je nutno zvažovat specifické okolnosti případu, zejména

*povahu předmětu daru (finanční částka) a jeho určení. Jestliže totiž byla částka 90.000,- Kč určena na částečnou úhradu kupní ceny za byt, který kupovala žalovaná, a žalobce s jejím vědomím a souhlasem tuto částku poukázal přímo na účet prodávajícího, lze to (samozřejmě pouze bude-li prokázán úmysl účastníků uzavřít darovací smlouvu) považovat za odevzdání a převzetí předmětu daru i bez jeho fyzického předání.*¹²²

Pokud by došlo k obdobnému případu, jaký je projednáván v citovaném rozsudku, nicméně k zaplacení částky 90 000,- Kč by došlo bez předchozího souhlasu obdarované, nemohla by být uzavřena darovací smlouva (pro nedostatek konsenzu).

Stále by však takové jednání bylo učiněno v darovacím úmyslu (tudíž by dle ust. § 2992 in fine obč. zák. nevznikl ani závazek z bezdůvodného obohacení) a předmětné jednání by mohlo být považováno za liberalitu.

5. 4 Subjektivní a objektivní okolnosti

Další spornou otázkou je, zda mají být liberality od závazků odlišeny na základě subjektivních okolností (zejména na základě otázky, zda se zúčastněné osoby chtěly právně vázat), anebo s ohledem na objektivní okolnosti případu (jako je např. hospodářská hodnota předmětu plnění nebo skutečnost, že jednající osoby jsou manžely nebo jinými osobami blízkými).

Pokud jde o druhý přístup, je potřebné připomenout zejména argument P. Bezoušky, dle něhož je potřebné uplatnit objektivní hledisko (tedy zkoumat, jak by dané jednání vnímal průměrně rozumný adresát), a to kvůli ochraně důvěry (dobré víry) adresáta.

J. Švestka dále uváděl, že strany si mnohdy ani neuvědomují, že svým chování zakládají určitá práva a povinnosti. Např. pokud si zákazník kupuje noviny nebo objednává jídlo v restauraci, zpravidla nemyslí na to, že svým projevem vůle zakládá závazkový vztah (z kupní smlouvy), přesto jej však zakládá, neboť jeho projev vůle k tomu vzhledem ke všem okolnostem směřuje.

Dle mého názoru jsou objektivní okolnosti případu nepochybně klíčové, neboť bez jejich znalosti ani nelze dovozovat vůli jednajících osob a jejich očekávání.

Rozhodující nicméně musí být subjektivní okolnosti, a to z následujících důvodů:

---

¹²² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 7. 2005, sp. zn. 33 Odo 872/2004.

a) V případě jednostranných jednání bude zpravidla nutné odlišit liberalitu od závazků z bezdůvodného obohacení, kdy hlavní roli bude mít zejména výše citované ust. § 2992 in fine obč. zák. (dle něhož povinnost vydat obohacení nevzniká, pokud jedna osoba obohatila druhou s úmyslem ji obdarovat nebo bez úmyslu se právně vázat).

Předmětné ustanovení tedy jednoznačně stanoví, že rozhodující je úmysl jednající osoby, tedy subjektivní hledisko.

Ve vztahu k objektivním okolnostem případu nicméně považuji za vhodné inspirovat se prvorepublikovou judikaturou, dle které je v případě zaplacení cizího dluhu nutné vycházet z vyvratitelné domněnky, že třetí osoba nejednala v darovacím úmyslu.

Tato domněnka dle prvorepublikového Nejvyššího soudu vycházela z obecné zkušenosti, dle níž osoby svůj majetek ve prospěch jiného jen málokdy obětují z pouhé dobrosrdečnosti, případný darovací úmysl je proto nutné prokázat.

Tento závěr považuji za použitelný i z hlediska aktuální zákonné úpravy, přičemž zákonným základem pro stanovení takové vyvratitelné domněnky by mělo být ust. § 121 občanského soudního řádu („OSŘ“), z něhož vyplývá, že obecně známé skutečnosti (notoriety) není třeba dokazovat, nicméně je možné je vyvrátit.¹²³

b) V případě dvoustranných a vícestranných jednání zastávám názor, že je nutné vycházet ze zásady smluvní svobody, z níž mimo jiné vyplývá, že je stranám na vůli se rozhodnout, zda smlouvu uzavřou (výjimku představuje pouze případ, který uvádím na konci této kapitoly).

Přístup, dle kterého by smlouva byla uzavřena vždy, pokud strany jednají za okolností, za nichž obvykle k uzavření smlouvy dochází (aniž by byla individuálně zkoumána projevená vůle a její vnímání adresátem), by byl s touto zásadou v rozporu a ve svých důsledcích by se jednalo o smluvní přímus.

Pokud jde o argument J. Bezoušky, dle něhož je nutné chránit důvěru (dobrou víru) adresáta, domnívám se, že je nutné postupovat dle ust. § 556 odst. 1 obč. zák.¹²⁴ Primárně je proto nutné zjišťovat skutečný úmysl jednající osoby a jeho znalost adresátem. Teprve v případě, kdy úmysl

---

¹²³ Dle ust. § 121 OSŘ: „*Není třeba dokazovat skutečnosti obecně známé nebo známé soudu z jeho činnosti, jakož i právní předpisy uveřejněné nebo oznámené ve Sbírce zákonů České republiky.*“

¹²⁴ Dle ust. § 556 odst. 1 obč. zák.: „*Co je vyjádřeno slovy nebo jinak, vyloží se podle úmyslu jednajícího, byl-li takový úmysl druhé straně znám, anebo musela-li o něm vědět. Nelze-li zjistit úmysl jednajícího, přisuzuje se projevu vůle význam, jaký by mu zpravidla přikládala osoba v postavení toho, jemuž je projev vůle určen.*“

jednajícího nelze zjistit, by měl být projevu vůle přiložen význam, jaký by mu zpravidla příkládala osoba v postavení adresáta.

Pokud jde o argument J. Švestky, nepovažuji jím uváděný příklad týkající se uzavření kupní smlouvy za vhodný.

Hlavním důvodem, proč je nutné rozlišovat mezi liberalitami a závazky, je skutečnost, že řada závazků je liberalitám vnějškově podobná (např. bezúplatné převedení vlastnického práva může být liberalitou, ale také může zakládat darování), přičemž v případě závazků je právní postavení dotčených osob jiné než v případě liberalit (např. v případě darování jakožto závazku je možné dar za určitých podmínek odvolat, zatímco v případě darování jakožto liberality nikoliv).

Koupě ale patří mezi závazky, u kterých patrně vůbec nemůže existovat vnějškově podobná liberalita.

Podstatou koupě je převedení vlastnického práva k určité věci výměnou za zaplacení kupní ceny (tedy výměna určité věci za její hospodářský ekvivalent v podobě peněz). Liberality naproti tomu ze své podstaty spočívají v tom, že absentuje hospodářsky ekvivalentní protiplnění (kdyby hospodářský ekvivalent poskytnut byl, tak by se nejednalo z žádné strany o projev štedrosti a nebyl by proto naplněn první pojmový znak liberalit).

Skutečnost, že podstatou koupě je výměna hospodářsky ekvivalentních plnění, je přitom zcela zásadní. V uváděných případech (koupě novin a objednání jídla v restauraci) je zřejmé, že vůle kupujícího směřuje k tomu, aby mu za peníze bylo poskytnuto řádné protiplnění (noviny bez tiskových chyb, nezkažené jídlo a podobně), přičemž prodávajícímu je tato vůle známa.

I když tedy právní řád spojuje s koupí novin/jídla následky, které strany původně nemusely mít namysli (např. možnost uplatnit práva z vadného plnění, pokud by se ukázalo, že noviny obsahují tiskové chyby/jídlo je zkažené), tak tím stále plně respektuje jejich projevenou vůli (tedy vůli vyměnit peníze za jejich hospodářský ekvivalent v podobě bezvadné věci).

Nelze tedy tvrdit, že by strany v případě koupě novin/jídla zpravidla neměly úmysl založit závazek z kupní smlouvy. Právě naopak v těchto případech typicky projevují vůli založit ta práva a povinnosti, které právní řád s výměnou peněz za jejich hospodářský ekvivalent spojuje.

Naproti tomu v případě závazků, které jsou vnějškově podobné liberalitám, je situace odlišná. Např. v případě darování právní řád spojuje s bezúplatným převedením vlastnického práva možnost, aby dárce dar dodatečně odvolal pro nevděk nebo pro nouzi.

Takové následky přitom strany velmi často vůbec nesledují, resp. neprojevují v tomto směru vůli. Dárce mnohdy pouze chce udělat obdarovanému radost, případně mu majetkově pomoci anebo jinak projevit štědrost, nikoliv ho zavázat k tomu, aby mu v budoucnosti pomohl v nouzi a vyvaroval se nevděku.

K následku v podobě vzniku darování (ve smyslu závazku) přitom musí dojít na základě některé ze skutečností, které předpokládá ust. § 545 obč. zák.¹²⁵ Touto skutečností může být zejména projev vůle uzavřít (obligační) darovací smlouvu (tento úmysl lze typicky dovozovat tehdy, pokud došlo k uzavření smlouvy v písemné formě).

Vedle toho se domnívám, že by závazek z darovací smlouvy měl dále výjimečně vzniknout i tehdy, pokud to vyžaduje korektiv dobrých mravů, a to případně i proti vůli jednajících osob. Ani v tomto případě by ale ke vzniku darování nemělo dojít z toho důvodu, že strany jednájí za okolností, za nichž obvykle k uzavření darovací smlouvy dochází (např. v případě převedení vlastnického práva k finančním částkám v řádech desítek tisíc korun), ale pouze tehdy, pokud to vyžadují objektivní okolnosti daného případu (např. ne tehdy, pokud předmětnou finanční částku převádí velmi movitá osoba, v jejímž případě se jedná pouze o zlomek jejich měsíčních příjmů).

S ohledem na výše uvedené tedy shrnuji, že pro odlišení liberalit od závazků by měly být rozhodující subjektivní okolnosti na straně jednajících osob. Výjimku by představoval pouze případ, pokud by jejich projevená vůle byla vzhledem k objektivním okolnostem konkrétního případu v rozporu s dobrými mravy (případně veřejným pořádkem nebo kogentními ustanoveními zákona).

5. 5 Pojetí výprosy

Výprosa byla v době platnosti ABGB i OZ 1964 řazena mezi nezávazná jednání, kdy jedna strana poskytuje straně druhé určitou věc pouze z ochoty a bez nároku na její užívání, tudíž mezi stranami nebyla uzavřena žádná smlouva.

Občanský zákoník zařadil výprosu mezi závazky vzniklé ze smlouvy, v důsledku čehož by se mohlo zdát, že dosavadní tradice, která výprosu za závazek nepovažovala, tím byla přerušena

---

¹²⁵ Dle ust. § 545 obč. zák.: „Právní jednání vyvolává právní následky, které jsou v něm vyjádřeny, jakož i právní následky plynoucí ze zákona, dobrých mravů, zvyklostí a zavedené praxe stran.“

(k tomuto výkladu se ostatně přiklání i komentářová literatura, která je shrnuta v kapitole 4. 3 výše).

Takový výklad nicméně nepovažuji za nezbytný. Důvodem je zejména již výše uvedená zásada smluvní svobody. Ke vzniku výprosy jakožto závazku by proto neměla stačit samotná skutečnost, že došlo k bezplatnému přenechání věci druhému, aniž by byla ujednána doba či účel užívání, ale měla by současně být projevena vůle být smluvně vázán (obdobně jako ke vzniku darování jakožto závazku nestačí samotná skutečnost, že došlo k bezúplatnému převedení vlastnického práva k určité věci, ale je dále nutné, aby strany projevíly vůli právně se vázat).

Tato otázka přitom není jen čistě akademická. Jak např. upozorňují T. Kindl a A. Šíma „*zákon o půdě v § 2 odst. 2 stanoví, že u pozemků daných smluvně do užívání je vlastníkem jiných než trvalých porostů uživatel, pokud se s vlastníkem nedohodne jinak. Součástí takových pozemků jsou tedy pouze porosty trvalé, zatímco ty ostatní součástí pozemku nejsou. Protože výprosu lze považovat za smlouvu, pak i v případě užívání cizí nemovitosti na základě pouhé výprosy platí, že vlastníkem jiných než trvalých porostů je uživatel, tedy výprosník (pokud se s vlastníkem nedohodne jinak).*“¹²⁶

K takovým následkům přitom vůle zúčastněných osob velmi často vůbec nebude směřovat (zejména ne tehdy, kdy vlastník pozemku bude např. jen tolerovat průchod cizích osob přes svůj pozemek).

Domnívám se proto, že v této věci je možné inspirovat se Osnovou 1937, resp. její důvodovou zprávou, dle které je potřebné rozlišovat mezi dvěma druhy výprosy. Oběma je společné, že došlo k přenechání věci druhému bez ujednání doby/účelu užívání, ale pouze v jednom případě byla současně uzavřena smlouva.

První druh by měl být velmi blízký výpůjčce a odlišovat se od ní pouze v tom směru, že strany neujednaly dobu ani účel užívání, případně dobu/účel užívání neujednaly dostatečně určitým a srozumitelným způsobem.

---

¹²⁶ Kindl, T., Šíma, A. In: Švestka, J., 2014. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V., V Praze: Wolters Kluwer, str. 1046.

Je přitom nutné podotknout, že právě skutečnost, že nedošlo k ujednání ani tak základní okolnosti, jako je doba nebo účel užívání, je významnou indicií svědčící pro závěr, že strany neměly úmysl smluvně se vázat.

Přesto takový případ přichází v úvahu např. tehdy, kdy předání věci (a tedy vzniku výprosy jakožto reálného kontraktu) bude předcházet uzavření písemné smlouvy o smlouvě budoucí (z čehož bude patrný úmysl stran smluvně se vázat), v níž se strany zaváží si věc v budoucnosti předat, aniž by byla dostatečně určité a srozumitelně ujednána doba nebo účel užívání. Např. sběratel se dohodne s galerií, že jí příští měsíc dočasně a bezplatně přenechá svůj obraz, ale strany již neujednají dobu, po kterou bude galerii přenechán (tedy nebude ujednána ani doba určitá, ani doba neurčitá, ani nebude dostatečně určité stanoven účel, např. specifikována výstava, na které má být obraz vystaven).

Výprosa jakožto liberalita pak přichází v úvahu zejména v těch případech (uváděných v důvodové zprávě k Osnově 1937 a hojně judikovaných v době platnosti OZ 1964), kdy vlastník pozemku umožní svým sousedům, aby volně chodili přes jeho pozemek, aniž by zúčastněné osoby projevíly vůli právně se vázat (např. vlastník ví, že jeho sousedi chodí přes jeho pozemek, a z ochoty jeho užívání toleruje).

V těchto případech by proto nebyla uzavřena smlouva (tudíž by se ani neaplikovalo výše zmíněné ust. § 2 odst. 2 zákona o půdě) a daným osobám by nevzniklo právo přes pozemek chodit. Pro úplnost pak uvádím, že v daném případě by zpravidla nevznikl ani závazek z bezdůvodného obohacení (spočívající v bezplatném užívání cizího pozemku k průchodu), neboť ho vylučuje zákonná výlučka dle ust. § 2992 in fine obč. zák. („jedna osoba obohatí druhou (...) bez úmyslu právně se vázat“).

6. Závěr

Jak uvádím na začátku této diplomové práce, liberalita jsou tradiční součástí českého a československého právního myšlení, když s nimi pracovala již prvorepubliková literatura a judikatura, přičemž zachovány zůstaly i v dobách, kdy je právní předpisy výslovně neupravovaly.

Přesto se do značné míry jedná o neprozkoumané území, neboť dané téma po více než sto let patrně nebylo komplexně zpracováno a jednotliví autoři se zpravidla omezovali jen na stručné zmínky.

I přesto či právě proto platí, že se jednotlivá pojetí liberalit od sebe odlišují a že nejsou jednoznačně vyřešeny ani zcela fundamentální koncepční otázky, jako je vztah liberalit k základním institutům soukromého práva (právnímu jednání, smlouvám, závazkům).

Z druhé, třetí a čtvrté části této diplomové práce vyplývá, že na jedné straně stojí pojetí, dle něhož jsou liberalita pouhým faktickým jednáním nízké majetkové hodnoty, které nemá žádné právní následky (a tudíž ani právní význam). Na druhé straně stojí pojetí, dle něhož praktický význam liberalit spočívá v jejich odlišení od závazků, přičemž není vyloučeno, aby měly jak právní následky, tak i významnou majetkovou hodnotu. Spornou je taktéž otázka, zda je pro odlišení liberalit od závazků (případně od právních jednání) rozhodující projevená vůle a její případné vnímání adresátem (tedy subjektivní hledisko), anebo objektivní okolnosti, za nichž zúčastněné osoby jednají.

V důsledku těchto sporů a nedůsledností nebyly uspokojivě právně vysvětleny ani otázky týkající se každodenních mezilidských interakcí, jako je např. otázka, zda a na základě jaké právní skutečnosti dochází k převodu vlastnického práva v případě zaplacení spropitného, výměny běžných dáreků nebo poskytnutí almužny.

V páté části jsem se proto zaměřil na vyřešení těchto základních otázek. Zde jsem dospěl k závěru, že liberalita sice mohou být a velmi často také jsou jednáním bez právních následků (a to zejména kvůli zjevné absenci vůle takové následky vyvolat), nicméně existují také liberalita, které jsou právním jednáním, přičemž tyto liberalita mají následky v oblasti věcných práv (zejména v podobě převedení vlastnického práva) i v oblasti práva obligačního (zejména v případě jednostranného uhrazení cizího dluhu v darovacím úmyslu, kdy zaniká již existující

závazek, aniž by vznikal nový závazek) a zejména ve druhém případě mohou mít i významnou majetkovou hodnotu.

Pro odlišení liberalit od závazků jsou pak dle mého názoru zpravidla rozhodující subjektivní okolnosti na straně jednajících osob (tedy projevená vůle a případně její vnímání adresátem), přičemž objektivní okolnosti slouží ke zjištění vůle jednajících osob a případně i ke stanovení vyvratitelných domněnek.

Téma liberalit tím nicméně nepovažuji za vyčerpané. Větší pozornost by zasluhovala zejména problematika odlišení liberalit od jednotlivých druhů závazků.

Např. v kapitole 5. 4 jsem zmínil, že pro odlišení liberalit od závazků může být v některých případech (zejména v případě darování) rozhodující nejen projevená vůle stran, ale i korektiv dobrých mravů.

Pozornost by mohla být věnována také případům, které jsem v této diplomové práci nezmínil, byť jsem o jejich zařazení uvažoval. Uvést mohu např. spolubydlení nesezdaných partnerů, kdy je zejména vhodné vyřešit, zda jednání spočívající v hrazení výdajů jednoho partnera za druhého (např. na rekonstrukci bytu, který vlastní pouze jeden z nich) zakládá závazek z bezdůvodného obohacení anebo z (konkludentně uzavřené) smlouvy.

Anebo by bylo možné se zvláště zaměřit na otázku, jaký význam má skutečnost, že některá ze zúčastněných osob je ve slabším postavení. Relevance této otázky vyplývá zejména z výše citovaného rozsudku Nejvyššího správního soudu (ze dne 13.2.2014, čj. 6 Ads 46/2013-35, č. 3027/2014 Sb. NSS.), který akcentoval význam očekávání, která se svou prací spojuje potenciální zaměstnanec.

Řešením těchto případů bych nicméně výrazně překročil obvyklý rozsah diplomových prací, proto jsem se rozhodl se jim zde nevěnovat.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

Andres, B. et al., 1998. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 6, (§ 1342 až 1502). Repr. pův. vyd. z r. 1937, Praha: Codex Bohemia.

Bělina, M. et al., 2017. Pracovní právo 7. doplněné a podstatně přepracované vydání 2017., Praha: C.H. Beck.

Eliáš, J., Brim, L. & Adamová, H., 2016. Bezdůvodné obohacení, Praha: Wolters Kluwer.

Eliáš, K., 2008. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4. 2008, 2. sv. § 488-880, Praha: Linde.

Eliáš, K. Zánik obligace splněním jinému než věřiteli nebo jiným než dlužníkem. Právní rozhledy. 2010, č. 4, s. 115-121.

Elischer, D., 2016. Darování a jeho podoby v novém soukromém právu, Praha: Wolters Kluwer.

Fiala, J., 2009. Občanský zákoník. Komentář. I. díl. Praha: Wolters Kluwer.

Fiala, J., 2009. Občanský zákoník. Komentář. II. díl. Praha: Wolters Kluwer.

Fürst, K. & Meissner, J., 1941. Slovník latinsko-český se zřetelem k potřebě žactva středních škol 6. přehled. a rozšíř. vyd., Praha: Kvasnička a Hampl.

Hulmák, M., 2014. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář, V Praze: C.H. Beck.

Hůrka, P., 2015. Pracovní právo 2. upr. vyd., Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

Krčmář, J. 2014. Právo občanské III. Právo obligační, Praha: Wolters Kluwer.

Lavický P., 2014. Občanský zákoník I. Závazkové právo. Obecná část (§ 1-654). Komentář, V Praze: C.H. Beck.

Melzer, F., 2018. Občanský zákoník - velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges.

Mikeš, J., Švestka, J. Nad základními otázkami vrácení daru dárce. Právní rozhledy. 2002, č. 4, s. 155 – 159.

Petrov, J., 2017. Občanský zákoník: komentář, V Praze: C.H. Beck.

Ruban, R., Koukal, P. Několik poznámek k otázce nicotnosti v občanském právu. Právní rozhledy. 2011, č. 23, str. 857-864.

Sedláček, J. & Spáčil, J., 2010. Obligační právo II. Speciální ustanovení o jednotlivých typech smluvních, Praha: Wolters Kluwer ČR.

Schrotz, K. et al., 1998. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 4, (§ 859 až 1089). Repr. pův. vyd. z r. 1936, Praha: Codex Bohemia.

Švestka, J. et al., 2009. Občanské právo hmotné 5., jubilejní a aktualiz. vyd., Praha: Wolters Kluwer ČR.

Švestka, J. et al., 2009. Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář. 2. vydání. Praha: Beck.

Švestka, J. et al., 2009. Občanský zákoník II. § 460 až 880. Komentář. 2. vydání. Praha: Beck.

Švestka, J., 2014. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V., V Praze: Wolters Kluwer.

Švestka, J., 2014. Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI., V Praze: Wolters Kluwer.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

Lavický, P. Kategorie vůle a její uplatnění v soukromém právu. Časopis pro právní vědu a praxi. [Online]. 2000, č. 3, s. 361-366. [cit. 2019-10-27], str. 362. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/8540>.

Müller, T. Spolujízda z hlediska soukromého a veřejného práva. [Online]. 2019, str. 25-26. [cit. 2019-08-27]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/195829>.

Spáčil, J. Převod vlastnického práva tradicí a věcná smlouva. Časopis pro právní vědu a praxi. [Online]. 1993, č. 1, s. 93-104. [cit. 2019-10-13]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/10544>.

3. Seznam použitých právních předpisů

Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů.

Vládní návrh zákona z roku 1937, kterým se uvádí občanský zákoník.

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 198/2002 Sb., zákon o dobrovolnické službě, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 435/2004 Sb., zákon o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

4. Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 231/10 ze dne 12. 7. 2011 (N 128/62 SbNU 15).

Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 26. 4. 1960, sp. zn. 11 Co 7/60.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 26. 3. 1919, sp. zn. Rv I 154/19 (Vážný 96).

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 20. 1. 1920, sp. zn. Rv II 6/20 (Vážný 384).

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 16. 3. 1920, sp. zn. Rv II 31/20 (Vážný 450).

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 3. 5. 1921, sp. zn. Rv I 154/21 (Vážný 1041).

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 20. 11. 1923, sp. zn. Rv I 1206/23 (Vážný 3190).

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 29. 4. 1926, sp. zn. R II 82/26 (Vážný 5988).

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 22. 2. 1927, sp. zn. Rv I 1096/26 (Vážný 6818).

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 22. 2. 1927, sp. zn. Rv I 1337/26 (Vážný 6820).

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 20. 9. 1928, sp. zn. Rv I 2155/27 (Vážný 8312).

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 7. 12. 1928, sp. zn. Rv II 371/28 (Vážný 8544).

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 21. 2. 1929, sp. zn. R II 44/29 (Vážný 8731).

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 13. 9. 1929, sp. zn. Rv I 1635/28 (Vážný 9173).

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 1. 4. 1931, sp. zn. Rv II 569/29 (Vážný 10666).

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 31. 8. 1987, sp. zn. 3 Cz 42/87.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 6. 2001, sp. zn. 22 Cdo 595/2001.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 7. 2005, sp. zn. 33 Odo 872/2004.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2008, sp. zn. 32 Odo 970/2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2011, sp. zn. 22 Cdo 2284/2009.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 13.2.2014, čj. 6 Ads 46/2013-35, č. 3027/2014 Sb.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 10. 2002, sp. zn. 22 Cdo 421/2001.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 11. 2009, sp. zn. 28 Cdo 3090/2009.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2018, sp. zn. 23 Cdo 4653/2017.

Zpráva Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 28. 3. 1975, sp. zn. Cpj 34/74.

Zpráva Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 21. 12. 1978, sp. zn. Cpj 37/78.

5. Seznam ostatních zdrojů

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona z roku 1937, kterým se uvádí občanský zákoník.

Důvodová zpráva k zákonu č. 198/2002 Sb.

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb.

Společenské úsluhy a jiné liberality v českém soukromém právu

Abstrakt

Tato práce se zaměřuje na dobrovolné projevy štědrosti, které nevedou ke vzniku závazku (liberality), ale které jsou závazkům často velmi podobné.

Práce se nejprve zaměřuje na pojetí liberalit v dosavadní literatuře a judikatuře. Z provedené rešerše vyplývá, že liberalitám nebyla dosud věnována přílišná pozornost a že nejsou dostatečně vyřešeny ani zcela základní koncepční otázky, jako je vztah liberalit k základním institutům soukromého práva (právnímu jednání, smlouvám, závazkům).

Dle některých pojetí jsou liberality pouhým faktickým jednáním nízké majetkové hodnoty, které nemá žádné právní následky (a tudíž ani právní význam), zatímco dle jiných názorů liberality naopak mohou mít právní význam i vysokou majetkovou hodnotu.

Dle některých pojetí je pro odlišení liberalit od závazků (případně od právních jednání) rozhodující projevená vůle zúčastněných osob a její případné vnímání adresátem, zatímco dle jiných názorů jsou rozhodující objektivní okolnosti, za nichž zúčastněné osoby jednají.

V neposlední řadě je pozornost věnována institutu výprosy. Důvodem je skutečnost, že výprosa byla dlouhodobě považována za nezávazné jednání, které není založeno smlouvou. Od účinnosti zákona č. 89/2012 Sb. je nicméně řazena mezi závazky.

Tato práce na základě aktuální právní úpravy dochází k závěru, že liberality mohou být právním jednáním (dokonce i věcněprávní smlouvou) i zdánlivým právním jednáním. Mohou mít i vysokou majetkovou hodnotu (zejména v případě uhrazení cizího dluhu, k němuž dojde v darovacím úmyslu a bez souhlasu dlužníka). Dále dospívá k závěru, že vzhledem k zásadě smluvní volnosti je zpravidla rozhodující projevená vůle zúčastněných osob a její vnímání adresátem. V neposlední řadě práce dospívá k závěru, že výprosa je sice systematicky zařazena mezi závazky, ale že tím není vyloučeno, aby k dočasnému přenechání věci druhému došlo i na základě liberality.

Klíčová slova: liberality, společenské úsluhy, darování, bezdůvodné obohacení, výprosa

Social favours and other liberalities in Czech private law

Abstract

This thesis is focused on voluntary acts of generosity that do not give rise to any mutual obligation (liberalities), but which are, however, often very similar to it.

This thesis first concentrates on the concept of liberalities in the existing literature and case law. The results from this search show that liberalities have not been given much attention so far and that even basic conceptual issues, such as relationship between liberalities and main institutes of private law (juridical acts, contracts, obligations), have not been properly resolved.

According to some concepts, liberalities are acts of low pecuniary value and have no legal consequences (and hence no legal significance), while, according to other concepts, liberalities may have high pecuniary value and legal significance.

According to some concepts, the expressed intention of the acting person and its perception by the addressee is decisive to distinguish liberalities from obligations (or juridical acts), while, according to other concepts, the objective circumstances in which the persons act are decisive.

Last but not least, this thesis focuses on the precarious loan. For a long period of time, the precarious loan has been non-binding agreement. However, since the entry into force of the Act No. 89/2012 Coll., it is systematically classified as obligation.

Based on contemporary regulation, this thesis concludes that liberalities can be both juridical acts (even a contract relating to a right in rem) as well as putative juridical act. They may also have a high pecuniary value (especially when one person enriches another person by paying another person's debt with the intention to provide the person with a gift and without the debtor's consent). Given the principle of freedom of contract, this thesis also concludes that the intention of the acting person and its perception by the addressee are usually decisive. Last but not least, this thesis concludes that precarious loan is systematically classified as obligation, however, this does not preclude the possibility of temporary relinquishing a thing to another person as an act of liberality.

Key words: liberalities, social favours, donation, unjust enrichment, precarious loan